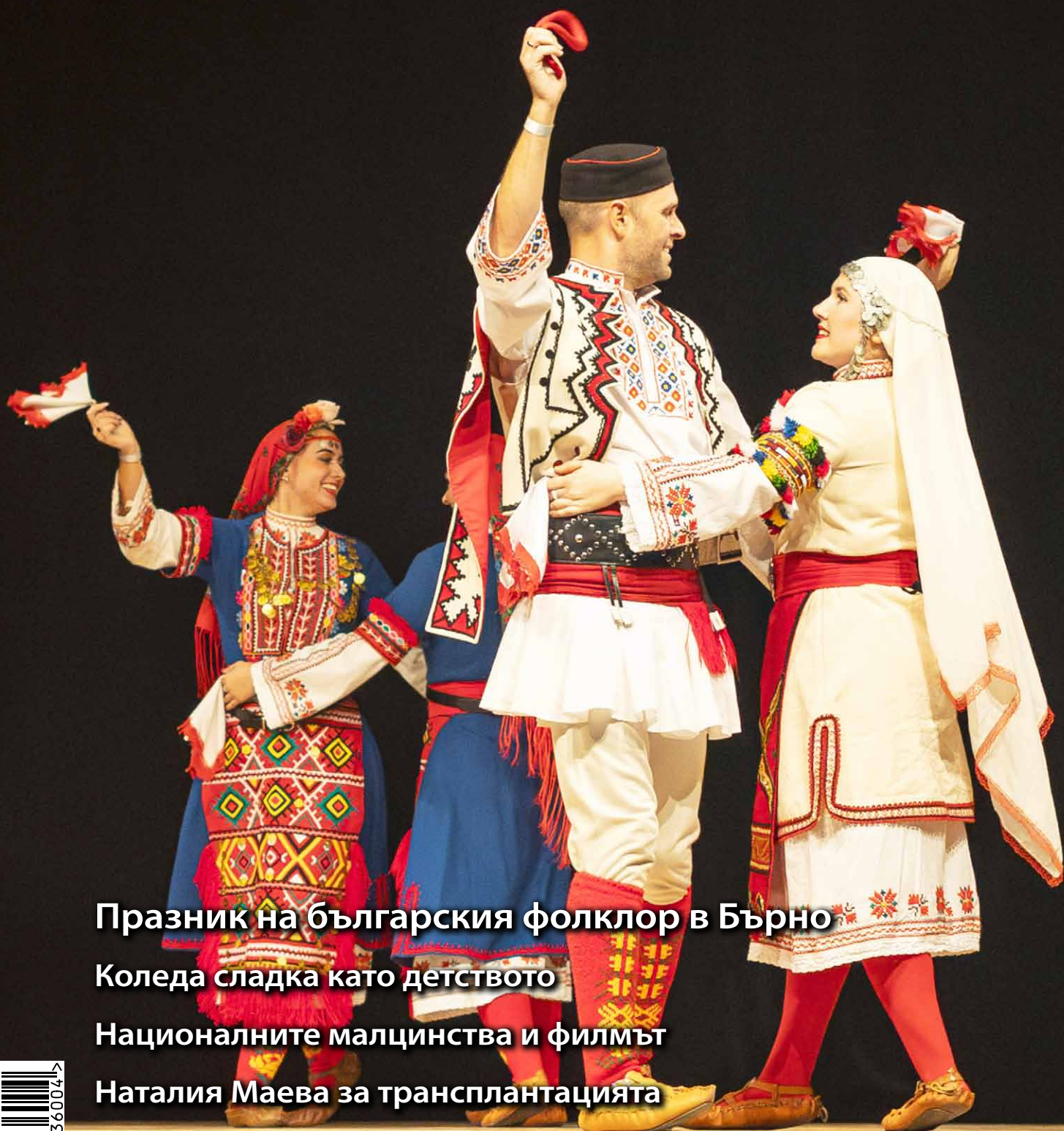

Българин

БРОЙ 5 | 2024

ЦЕНА – 30 Kč

Празник на българския фолклор в Бърно

Коледа сладка като детството

Националните малцинства и филмът

Наталия Маева за трансплантацията

170 г. от рождението на Константин Иречек

Самотни времена

Българско неделно училище „Възраждане“

Прием на деца за предучилищна група и на ученици

Контакти: bulgari@atlas.cz, 777 196 322

Адрес: Дом на националните общности, ул. „Воцелова“ 602/3, 120 00 Прага 2

Спирка на метро и трамвай: I. P. Pavlova

Скъпи читатели,

Празникът на народните будители отмина, но тази година той ще остане в съзнанието на някои от нас с представянето на книгата на Красимира Мархалева „Забравени и преоткрити. Неразказаните истории на българите в чешките земи през XIX и XX век“ през ноември в рамките на проекта „Дни на българската култура“ на сдружение „Възраждане“. В нея има статия за един позабравен български будител, живял едно десетилетие в Прага – Васил Стоянов. Той е сред основателите на Българското книжовно дружество (преименувано по-късно на Българска академия на науките).

В днешно време си спомняме понякога за вече мъртвите будители, но както пише поетът Румен Леонидов, „имената на повечето от тях са незначителни за неблагодарните поколения и техните непросветени властници, защото тихият духовен подвиг не предполага гръмовни оценки, висотата на изкуството не върши работата на нито една идеологическа пропаганда“.

Пропускаме обаче живите будители; сякаш не сме способни да ги забележим и оценим. Те често остават сами сред тълпата. Защото не са кресливи, не се самоизтъкват и трудно могат да привлекат вниманието на нашите апатични позаспали съвременници, които обикновено се събуждат от крясъците на фалшивите будители.

Поддържането на паметта за български личности, събития и традиции жива е една от основните задачи на учителите в Българското неделно училище „Възраждане“ в Прага. За нас е изключително важно децата, живеещи зад граница, да не забравят

корените си.

Семинарът за български народни танци, който сдружение „Пирин“ организира ежегодно в Бърно, е също връщане към корените. Танцовият състав „Пирин“ е притегателен център и за много чехи, които с радост усъвършенстват стъпките на българските хора.

Разбира се, най-много обичаи и обреди са свързани с големите религиозни празници като Рождество Христово. И тези от нас, които ги спазват, както са ги спазвали дедите ни поколения наред, се чувстват като част от една непрекъсната несломима нишка и осъзнават, че човек не е случаен самотник, а продължител на вековните български традиции.

И както бъдникът тлее и излъчва светлина, така и сърцата ни излъчват обич.

Приятно четене!

Мария Захариева

Съдържание:

Българската общност 4 - 10

Неразказани истории за българска смелост и сила оживяха / Засаждаме в децата семенцето на българщината / Празник на българския фолклор в Бърно / В БНУ „Възраждане“ отбелязахме Деня на народните будители

Култура и традиции 11 - 21

Чешките кралски инсигнии отново на Пражкия замък / Специално място в сърцето на всеки човек. Николай Егерман с „Не затваряй очи“ на „Златна роза“ / Три златни рози / Прага посрещна с овации филма „Гунди – легенда за любовта“ / Националните малцинства и филмът / Коледа сладка като детството

Размисли и страсти 22 - 25

Самотни времена / Наталия Маева:
Трансплантацията ме направи по-добър човек

Българо-чешки връзки 26 - 29

170 години от рождението на Константин Иречек / „Значимите български чехи“ / Сърцето на Вацлав Хавел – остров на свободата в София

Пътешествия 30 - 31

Астрономическите часовници – чешкият блян по небето и космоса

Накратко 32

Слънчева храна 33

На корицата: Фолклорна група „Пендари“ от Виена представя „Пиринска сватба“ на семинара за български народни танци в Бърно. Снимка: Роберт Вистърчил
Снимки на стр. 2: архив на сдружение „Възраждане“

Неразказани истории за българска смелост и сила оживяха

Д-р Красимира Мархолева и Красимир Проданов на премиерата на книгата

Есенните дни са хубави, защото ги свързваме и с традиционните дни, посветени на културата и България в Чехия – организира ги нашето сдружение „Възраждане“ година след година... И дава по този начин възможност да откриваме нови книги, да се срещаме с любопитни хора, да общуваме помежду си.

Дните на българската култура тази година обаче започнаха малко по-различно – защото събитието, което ги откри, беше плод на целогодишна работа на самото сдружение. В рамките на националната програма „Неразказаните истории на българите“ на Министерството на образованието и науката беше подготвена и издадена книгата „Забравени и преоткрити. Неразказаните истории на българите в чешките земи през XIX и XX век“. Тя се роди изпод перото на добре познатата и уважавана историчка Красимира Мархолева. Двоен носител на докторска степен, от София и от Прага, Краси преподава и в неделното училище на сдружение „Възраждане“. Точно пред децата представи тя сказките си, посветени на видни българи от поминалия век – хронологичната линия се точеше от средата на XIX столетие, та до края на XX век. С много нагледен материал и с любопитни факти д-р Мархолева разказваше необикновена приказка и на децата, а и на родителите им на специални срещи. След това историите на големите българи, които са оставили следа в чешките земи,

се претвориха и върху страниците на книга. Така се роди „Забравени и преоткрити“.

Премиерата събра най-различни хора

Разбира се, обединяваше ги любовта им към България. Присъстваха например консултът на Република България в Прага Вилдан Ахмедова, преводачите Васил Самоковлиев и Силвия Маринова, скъпи приятели и колеги от нашата диаспора. Пред всички тях г-жа Мария Захаријева, председател на сдружение „Възраждане“, откри Дните на българската култура, напомняйки, че те са създадени, за да предоставят условия българите да общуват помежду си, да

се ражда и в сърцето на Чехия българска общност. После думата получи д-р Мархолева, която бързо ни убеди, че сърцето ѝ тупти в тон с историята. Авторът на „Забравени и преоткрити. Неразказаните истории на българите в чешките земи през XIX и XX век“ подчерта, че проектът се е разраснал дотолкова, че спокойно е можел да даде материал за книга, двойно по-голяма от излязлата. При това новопоявилият се сборник е изключително богат – разделен на пет големи теми, той предлага запознанство с основните процеси, които са карали българите да откриват своя пристан в Прага и в чешките земи. Увлекателният разказ на Красимира Мархолева за героите от онова време накара всички присъстващи да се почувстват като на събиране на легендарното дружество „Българска седянка“ – с тази разлика, че навремето то е заседавало по пражките кръчми, наблюдавано строго от някой полицаи.

Още неразказани истории

В звезда на вечерта се превърна нашият сънародник от поминалия век Васил Стоянов. Историята му, разказана от авторката на книгата, предизвика много въпроси и истински полемики в залата. И има защо – Васил Стоянов прави чудеса от храброст за българската кауза в Прага. Въпреки финансовите труд-

Скъпи и специални гости присъстваха на представянето

ности, които изпитва, той се заема с мисията да популяризира нашата родина сред чехите. Сприятелява се с много от големите личности в чешкия обществен живот. Превежда народни песни, пише статии за България и – звучи като куриоз, дори преподава български език на прочутата чешка писателка Божена Немцова. По-късно Васил Стоянов става двигател за създаването на Българското книжовно дружество в Браила, от което впоследствие се ражда и Българската академия на науките.

Припомниме си и много исторически факти

Културното присъствие на България в Чехия е истински впечатляващо. Д-р Мархолева ни изненада например и с детайлите за това как самият Алфонс Муха е бил привърженик на българската кауза и е спомагал да се утвърди доброто име на сънародниците ни на чешка земя. Изпълнена с фактология, книгата на Красимира Мархолева се чете на един дъх, защото предлага на разбираем език множество факти, които обясняват тясната връзка между българи и чехи дори сега, през XXI век.

Интересното е, че в последвалата дискуссия гостите в залата започнаха да чертаят планове как книгата да се разрасне... какви да бъдат новите глави и раздели. Заваляха предложения какво би могло да се включи в евентуален втори том. Самата историчка призна, че е било невъзможно да побере всичко в едно издание и много интересни истории са останали за доразкриване и доразказване в бъдещето.

Достойни наследници на първите българи в Чехия

Най-хубавото е, че и сега, толкова години след първите български стъпки на чешка земя, има личности, които работят със същия устрем и плам като своите предшественици и предци. Д-р Мархолева е сред тях, а това издание на сдружение „Възраждане“ го доказва! Защото „Забравени и преоткрити. Неразказаните истории на българите в чешките земи през XIX и XX век“ е книга, която със сигурност ще остане за поколенията.

Красимир Проданов

Авторката в разговор с Георги Милковски

Д-р Мархолева раздаде много автографи – с Марияна Димитрова, Татяна Самоковлиева и Пламен Кюркчийски

Задушевнен разговор след официалната програма. Вилдан Ахмедова – завеждащ консулска служба, Силвия Маринова – преводачи и д-р Красимира Мархолева

Снимки: Деница Проданова

Засаждаме в децата семенцето на българщината

Добринка Чакърова е поредното име от екипа на неделното училище на сдружение „Възраждане“, което ще ви представим. Добринка прегледа въпросите ни и думите се изляха като поток от нея – емоционално, с радост, любов и вдъхновение. Хубавото е, че признава колко трудно е понякога в неделното училище и как желанието да продължим напред ни дава криле. Прочетете отговорите на въпросите, които ѝ зададохме, а после доведете децата си при нас!

Добринка Чакърова преподава словоб

Как минава една неделя в неделното училище?

Обикновено си разказваме как е минала седмицата, за да се настроим за часовете, включително и аз – не само децата... Българският език понякога се употребява и у дома, но много пъти – не. Децата ходят и в чуждоезични училища, не само в чешки. Някои от тях учат само в английско училище, като дори и чешкият им е чужд език.

Българският остава за тях на още по-задан план и това го виждам. За това първо си говорим, та да влезем в българската среда. Винаги има и въпроси. Защо се изучава това, а не онова, което ни е интересно... Винаги има отклонения в часовете! Обясняваме си защо правим всичко това, че не учим просто така български език и литература, а защото сме част от България – някои 100%, други 50...

Това трудно стига до тях, защото втората култура е вече първична, основна. Когато не са в българска среда, децата възприемат по-трудно. Имам дете, което също живее тук и ми задава често същите въпроси. И

вкъщи, и в училище виждам едно и също. Далечно им е, но когато децата са в България, българското не им е чуждо, бързо се ориентират и бързо стават патриоти. Но и тук после много бързо го забравят.

На принципа на водата може би – когато капе постоянно, остава следа...

Да, така е, като правихме сега тест за входно ниво, бях страшно изненадана – да ме прощават в България, но на малкия пръст не могат да стъпят на нашите деца. Пишат страхотно, правилно, допускат и малки грешки, но те ще се отработят. С единия от класовете сме заедно вече три години, децата са грамотни, вижда се това. Трудно им е да се изразят, търсят думите, но по отношение на грамотността – в България на нея не се държи чак толкова, а тук постоянно им повтаряме как трябва да пишат. Бях щастлива, похвалих и родителите – децата успяват да се справят, макар че нямат време, а след четвърти клас и родителите обикновено им обръщат по-малко внимание.

Кое чувство Ви е лично като най-голямото предизвикателство в работата?

Да ги накарам да повярват, че това, което правим, е истинско, че са крачка пред останалите деца. Билингвистичното обучение им помага, те са билингви по принуда, но това им носи нещо и в останалите езици.

Имам например детенце, чиято майка е украинка, а бащата е българин, това детенце от малко владее четири езика – руски, украински, български и чешки. Тя е с много крачки пред останалите. Учи в английско училище – това са деца, за които езиците са на първо място. И не е просто! Всеки език си има граматика и специфика. Това, че говориш, не означава, че пишеш и четеш, но така или иначе е огромно богатство.

Как реагират децата на учебния материал, на кирилицата?

Някои обичат да пишат и да попълват упражнения, други – да четат. С възрастта се променят и предпочитанията им. Създава им проблем това, че са свикнали с латиницата и бъркат буквите. Чисто механично, а не защото не знаят или не умеят. Пет-шест дни те са в една среда, а на седмия всичко се променя. Но кирилицата не им създава проблеми в никакъв случай.

Налага ли се понякога и родителите да бъдат убеждавани?

Не, те знаят защо са изпратили децата си тук, те са мотивирани. Но не съм сигурна, че всички родители мотивират децата си.

Отговаря ли според Вас съвременното образование на потребностите на днешните деца?

Ние много ги приземяваме в наше то училище. Искане ми се моите уроци да са интерактивни, има готови материали от Министерството на образо-

ванието, може да правим съпоставки, но за съжаление, при нас е невъзможно. Трябва да имаме своя сграда, а ние тук сме в ролята на будители.

Да не се забравят корените и България, това е основната цел на това училище, децата да знаят откъде са. Сега живеем в свят, в който те нямат пример, едно време примерите много ни помагаха. А сега това изчезна, изгуби се в пространството. Виртуалният свят не им дава такива примери, в по-голямата си част това, което гледат и търсят, е просто „боза“. Невинаги е най-доброто. Така че са много объркани и не знаят къде се намират. Хубаво е да научат много неща и да знаят много, но не знам дали успяват да смелят тази информация и да я използват в своя полза.

В България много се използва понятието „функционална грамотност“. Каква е ситуацията в Чехия и специално при децата от неделното училище?

Децата са грамотни, те знаят къде какво да пипнат и да оправят, но трудно учат – трудно седат да се упражняват. По-лесно е да го видиш и да го чуеш, вместо да седнеш и да си го напишеш. Такъв е животът сега, такъв е станал...

Има една голяма дискусия да не се използват електронни устройства от децата.

Аз самата съм ограничила използ-

Сученици от шести и седми клас в БНУ „Възраждане“

ването на електронните устройства у дома до два часа на ден, но има деца, които стоят нонстоп на такива устройства. И когато липсват, става страшно... Може би трябва да има ограничения и контрол, отговорност от страна на родителите, а не на обществото. Децата стигат до агресия, тъй като никой не ги контролира. Добре е устройствата да не се ползват толкова много от децата; това има голямо значение!

Спазвате ли календар с обичаите и традициите в училището?

Да, задължително – традициите са нашите корени, празнуваме 1 ноември, Коледа, Баба Марта и 3 март, Великден, 24 май... Работилниците са много обичани, включват се всички! Винаги им е интересно! Гледаме да направим и някакви сценки, особено по Коледа.

Ако някой родител се колебае дали да запише детето си, как ще го убедите?

Важно е, защото децата трябва да знаят откъде произлизат. Трябва да се научат поне да четат и да пишат – и да познават традициите. Това също е част от обучението. Народните традиции са ни държали през вековете. Ако ги забравим, част от българщината умира. Тя не може да се пази само в България. Много наши сънародници са извън пределите на България, ако те не спазват традициите, България загива.

Какъв ще е светът на сегашните деца?

Много деца от неделното училище си заминаха тази година, в България ще се потопят в друга среда. Надявам се тези, които останаха тук, да намерят своя път, да носят българското и да не забравят, където и да отидат по света, че са българи.

Билингвистичното обучение помага на учениците, смята Добринка Чакъррова

Думите на Добринка Чакъррова записани от **Красимир Проданов**

Празник на българския фолклор в Бърно

На 2.11.2024 г. в културния дом „Рубин“ в Бърно се проведе традиционният семинар за български народни танци. На него желаещите можеха да научат най-популярните български народни хора. По време на обедната почивка участниците в семинара имаха възможност да вкусят български кулинарни специалитети.

В съботната вечер в културния дом „Рубин“ се проведе и фолклорен концерт. В него взеха участие танцовите състави „Пендари“ от Виена, „На Хорото“ от Грац, както и „Пирин“ и „Китка“ от Бърно. Музикалната програма обогати оркестър „Тунджа“ от Ямбол (б. ред.)

Участниците в семинара за български народни танци на сцената на културен дом „Рубин“

Празник на българския фолклор

Концертът и семинарът за български народни танци, които „Пирин“ проведе в началото на ноември тази година, бяха изключителни и оставиха незабравими спомени в сърцата ни! Танцьорите от ансамбъл „Пирин“ не бяха просто любезни – те излъчваха топлота и радост, които превърнаха деня на семинара в истински празник. Всеки техен жест, всяка усмивка създаваха усещането, че сме част от нещо специално. Вълнуващо беше да видим как българи и чехи танцуват ръка за ръка, обединени от общата любов към българския фолклор – нещо, което ни свързва и ни прави горди.

Традиционната българска кухня, поднесена с грижа и уважение към нашите обичаи, ни върна обратно в родината и ни накара да почувстваме уют и близост, сякаш сме сред свои. Ансамбъл „Пирин“ успя да пресъздаде нашето гостоприемство и култура, така че всеки, който опита от ястията, да усети духа на България.

Концертът беше изпълнен с многообразие от ритми и багри, програмата обхващаше почти всички фолклорни области на България и показа богат-

ството на нашия танцов свят. Малки и големи танцьори, облечени в ярки носии, плениха публиката с кръшни стъпки и искрени усмивки, които сякаш осветяваха сцената.

Музикантите от формация „Тунджа“ бяха истинската душа на вечерта! С неуморното си свирене и непрестанната енергия те не оставиха никого равнодушен – с първите звуци караха сърцата ни да затуптят по-бързо и ни примамваха на дансинга. Толкова

завладяващо и живо беше тяхното изпълнение, че просто нямаше как да останеш на място! Всеки ритъм, всяка мелодия ни потапяше в радост и ни караше да забравим всичко друго освен танца. Танцувахме до изнемога, краката ни още пулсират от умора, но сърцата ни преливат от радост и емоции. Усмивките на всички присъстващи, сърдечният смях и искреното веселие създадоха атмосфера, която ни зареди с толкова много настроение, че ще ни топли дълго. Незабравим концерт, който ще остане в спомените ни като една вечер на чисто щастие и приятелство.

А Бърно... този град с неговата история и красота, носещ едновременно романтиката на старото и пулса на модерното, беше прекрасен фон на нашето събитие, допълвайки с още една нотка магия цялостното преживяване.

За нас, българите далеч от родината, тези моменти на заедност са безценни. Това чувство на единство, на подкрепа и свързаност не само ни топли, но ни дава сила да запазим живи традициите си, дори далеч от дома.

Оркестър „Тунджа“ от Ямбол

Ансамбъл „Пирин“ е вдъхновяващ пример за това – чрез тях българските обичаи и бит оживяват, за да предадат красотата на нашето наследство на всеки, който отвори сърцето си.

Мирослава Трубич – ръководител на танцов състав „На Хорото“ – Грац, Австрия

С пълни души и сърца

Любовта ми към ансамбъл „Пирин“ датира от 2007 г., когато ръководителят на състава Георги Георгиев доведе танцьорите една късна есен в Австрия и те взривиха виенската сцена. Възхитата ми от усилията, уменията и удоволствието на танцьорите да овладеят и танцуват български народни танци ме мотивира да присъствам на всички техни семинари и фестивали, както и на последния, състоял се в началото на ноември.

Не бях от участниците, бях гост, който с нетърпение и трепет очакваше програмата, хоротеката и хубавата чешка бира! Имайки предвид, че ансамбълът съществува повече от 20 години, ръководителят им много добре съчетава участниците в програмата, като винаги кани различни състави, както и предоставя сцената на млади ансамбли. Получи се прекрасен обмен на умения, нови запознанства и шумни наздравници! С мъка се разделихме накрая, но пък с пълни души и сърца! С нетърпение очаквам следващото събитие и пожелавам на ансамбъла много енергия и творчески пориви!

Нина Василева, певица, диригент, етнограф от Виена

Адмирации за ансамбъл „Пирин“

И тази година не пропуснахме да споделим празника с нашите дългогодишни приятели от ансамбъл „Пирин“ от град Бърно. Танцьори от нашия танцов състав „Българи“ се включиха активно в дневната програма и беше удоволствие да репетираме заедно вече заучени хорá, както и да научим нови. Георги винаги знае как да събира и младо, и старо, опитни и не чак толкова, българи и чужденци. Програмата беше изключително пъстра и богата – адмирации за ансамбъл „Пирин“ за организацията и поздрав-

На финала всички танцови състави се събраха заедно на сцената

ления на всички участващи групи от Чехия и Австрия.

Дълго ще помним този ден и заради участието на музикантите от България, които пропътуваха целия път от Ямбол до Бърно специално за да ни поздравят и забавляват във вечерната хоротека – веселието нямаше да е същото без тях и техния талант. Благодарности! Пожелаваме на ансамбъл „Пирин“ – Бърно още дълги години да поддържат традицията жива и да ни събират всяка есен с музика, песни и танци.

Стела Краева, ансамбъл „Българи“ – Прага

Празник на българския дух и традиции

Любовта ми към българските народни танци започна от майка ми Ганка Дюлгерова, която още от млада е посветена на това изкуство. Тя е учила и танцувала в България и Прага и дори е била канена да участва в концерти на ансамбъл „Пирин“, където е създала трайни приятелства. Нейният ентузиазъм и вдъхновение се пренесоха и върху мен – израснах с ритмите на нашия фолклор, а страстта към танците ме съпътства и до днес, когато живея и уча в чужбина.

Тази година имах щастието да присъствам на концерта на ансамбъл „Пирин“, който събра българи и чужденци на едно място, изпълнено с емоция и гордост от традициите ни. Беше особено вълнуващо, защото пътувах от Виена, за да видя изпълненията както на танцьорите, така и на

музикантите, а усещането, че следвам стъпките на майка си, направи преживяването още по-лично. Благодарение на приятелите на майка ми от ансамбъла, които ме посрещнаха топло и гостоприемно, се почувствах напълно на мястото си. Подкрепата и добротата на „пиринци“ ме накараха да изживея вечерта с още по-голяма радост.

Танцьорите на „Пирин“ завладяха сцената с виртуозните си изпълнения и неуморимата си енергия. Гостуващият оркестър „Тунджа“ вдъхваше живот на музиката – всеки тон и всяка мелодия създаваха вълшебна атмосфера. Особено ме впечатлиха и танцьорите от Виена и Грац, които допринесоха за невероятното преживяване с професионализма и страстта си.

След концерта настъпи най-емоционалният момент – всички, и гости, и изпълнители, се хванаха на хорото, което продължи часове. Никой не се умори, а настроението беше зареждащо и вълнуващо. Танцьорите, оркестърът и публиката се сляха в едно, създавайки усещане за единство, което трудно може да се опише.

Този концерт не беше просто културно събитие – той беше празник на българския дух, традиции и близост. Ансамбъл „Пирин“ за пореден път показа силата на българския фолклор. За мен това изживяване беше незабравимо, изпълнено с радост и вдъхновение, което ще нося със себе си още дълго време.

Мария Христова, студентка във Виена

В БНУ „Възраждане“ отбелязахме Деня на народните будители

Презентация по случай Деня на народните будители

На 10 ноември 2024 г. в залата на Дома на националните малцинства в Прага учениците от втори до седми клас на БНУ „Възраждане“ се събраха, както вече е традиция, за да отбележат Деня на народните будители. Учителката по история д-р Красимира Мархалева беше приготвила за тях интересна презентация, с която им припомни някои от най-важните личности в българската история и култура. Представянето започна с въпроса кои хора наричаме будители, а отговорът беше представен под формата на акростих – това са личности, които **„будят умове, даряват искри, тачат езика, любяат историята“**.

В презентацията си д-р Мархалева се върна към създаването на българската писменост. С помощта на въпроси, задавани към учениците, тя припомни делото на светите братя Кирил и Методий, показва на учениците много техни изображения и паметници както от България, така и от Чехия. След разказа за солунските братя преподавателката поведе децата из Средновековна България, където Кирило-Методиевите ученици донасят и разпространяват славянската писменост и където възниква кирилицата, за чийто създател се смята св. Климент Охридски.

Учениците се запознаха и с делото на други двама духовни водачи на българския народ – св. Иван Рилски – първия български отшелник и основател на Рилския манастир, и Патриарх Евтимий Търновски – един от най-значимите български духовници и книжовници, който застава начело на защитата на Търново при нападенията на османците. Кр. Мархалева разказа на учениците и легендата, според която Патриарх Евтимий бил осъден на смърт, но ръката на палача му застива и затова е изпратен на заточение в манастир до края на живота си.

След петте века робство и духовен сън по време на османското иго започва културното възраждане на българския народ. Красимира Мархалева припомни на учениците делото на Паисий Хилендарски, чиято „История славянобългарска“ се приема за начало на Българското възраждане. Видяхме страници от нея, както и

изображения на Хилендарския манастир. Припомнихме си и делото на Софроний Врачански, който прави първия препис на Паисиевата „История“.

Специално внимание в презентацията си д-р Мархалева обърна на живота и делото на Петър Берон, тъй като тази година отбелязваме 200 години от издаването на неговия „Буквар с различни поучения“, по-известен с наименованието „Рибен буквар“. Видяхме изображения на паметната плоча върху къщата, в която Петър Берон живее като студент в Хайделбергския университет, както и на релефа, който някога е стоял върху дома, в който е живял българският учен в Прага, а днес може да бъде видян на една от централните пражки улици. Историчката припомни и факта, че именно Петър Берон дава средства за построяването на няколко училища.

Д-р Мархалева припомни делото и на други двама радатели за образование – Васил Априлов, който дава средства за построяването на Априловската гимназия в Габрово, и Неофит Рилски – игумен на Рилския манастир и автор на множество учебници и учебни пособия.

Учениците се запознаха и с дейността на братята Димитър и Константин Миладинови, които събират и издават български народни песни от Македония, както и с живота и творчеството на писатели като Петко Р. Славейков, Найден Геров, Добри Чинтулов и Любен Каравелов.

Внимание беше отделено и на борците за свобода, сред които Георги Раковски, Георги Бенковски, Панайот Волов, както и на Васил Левски и Христо Ботев, чийто живот и дело учениците добре познават. Не беше забравена и Райна Княгиня – смелата българка, ушила главното въстаническо знаме на Панагюрския революционен окръг за Априлското въстание.

Разходката из българското минало завърши с представяне на патриарха на българската литература Иван Вазов – автор на първия български роман „Под игото“ и на множество други романи, разкази, повести, пиеси и стихосбирки.

Както винаги, презентацията на д-р Мархалева съдържаше богат илюстративен материал – множество портрети, картини, снимки на паметници на будителите, на места, свързани с тяхната дейност, изображения на страници от техните произведения.

На достъпен език и много увлекателно Красимира Мархалева поведе учениците през най-важните страници от българската история, припомни някои от най-значимите личности в българската култура в периода от 9. до началото на 20. век. В края на презентацията под формата на викторина учителката по история провери какво са запомнили учениците. За радост, те бяха слушали внимателно и въпросите не ги затрудниха. Тръгнаха си с повече знания за своята родина и познаващи по-добре нейното историческо и културно развитие. С още късчета България в сърцето.

Десислава Вилимовска

Чешките кралски инсигнии отново в Пражкия замък

Чешките кралски инсигнии бяха експонирани за 16-ти път

Чешките кралски инсигнии са един от символите на чешката държавност и представляват неизменна част от историческото наследство на Чехия. Досега те са показвани на широката публика 15 пъти, обикновено по повод важни годишнини, свързани с управлението на чешкия крал и император на Свещената Римска империя Карл IV, основаването на Чехословакия през 1918 г. или началото на самостоятелната Чешка република през 1993 г.

Тази година между 17 и 30 септември, по случай празника на чешката държавност (28 септември), който е свързан с личността на свети Вацлав, пражани и гостите на чешката столица имаха възможност да видят чешките кралски инсигнии за 16-ти път. Те бяха изложени в най-голямата и представителна зала на Стария кралски дворец, Владиславската, която носи името на чешко-унгарския крал Владислав Ягелонски.

В залата беше инсталирана изложба на скъпоценните камъни, с които са украсени кралските инсигнии. Мястото не е избрано случайно. От 14. век насам във Владиславската зала се провеждат най-тържествените церемонии. Най-значимата сред тях е била коронацията на чешките крале. Тази традиция се запазва и по времето на Хабсбургите, част от които избират катедралата „Св. Вит“ за място на своята коронация. За последен път чешките кралски инсигнии

са използвани на 7 септември 1836 г. при коронацията на император Фердинанд V за чешки крал.

Чешките кралски инсигнии включват короната на св. Вацлав, кралското кълбо с кръста и кралския жезъл. Те се пазят в специално помещение на пражката катедрала „Св. Вит“, което е смятано за най-охраняваното място. То се заключва със седем катинара, чиито ключове са притежание на седем души в републиката – президента, премиера, председателите на Долната камара на Парламента и на Сената, пражкия архиепископ, председателя (декана) на църковния съвет при катедралата „Св. Вит“ и пражкия кмет.

Традицията на „седемте ключа“ води началото си от далечната 1791 г. Тогавашният Хабсбургски император Леополд II приема искането на бохемската аристокрация чешките символи на властта да бъдат върнати от Виена в Прага. Там те са поставени в специална стая в катедралата „Св. Вит“, чиято желязна врата първоначално се е заключвала с пет, а впоследствие със седем ключа.

Вероятно мнозина от нас са виждали чешките кралски инсигнии и пазят снимки или спомени от видяното. Знаем ли обаче тяхната история и какво символизират?

В Средновековието чешките кралски инсигнии са символизирали кралската власт.

Най-стара е **кралската корона**. Тя

е изработена от 22-каратово злато от пражки златари през 1346 г. по заповед на чешкия крал Карл IV за предстоящата му коронация през следващата година. Украсена е с 91 скъпоценни камъка (сапфири, смарагди, рубини, шпинели) и с 20 перли.

В края на управлението си Карл IV нарежда 13-те зелени смарагда и 60-те перли да бъдат махнати и вместо тях да се поставят сини сапфири. Най-големият от тях е украсявал върха на кръста, в центъра на короната. След коронацията на император Леополд II за чешки крал той мистериозно изчезва. Благодарение на съвременната техника (холографска анимация) посетителите имаха възможност да видят как е изглеждала първоначалната корона.

Кралското кълбо и поставеният над него кръст символизират още от края на 4. в. универсалната власт на римските императори над християнския свят. Самото кълбо символизира Земята, а кръстът – християнската вяра. Изработено е от 18-каратово злато през 1533 г. от златаря Ханс Халер от Аугсбург по поръчка на тогавашния Хабсбургски император и чешки крал Фердинанд I, но заедно с кралския жезъл за пръв път се използва близо два века по-късно, на 5 септември 1723 г., от император Карл VI при коронацията му за чешки крал в Прага. Традицията продължава при неговата дъщеря Мария Терезия и втория ѝ син Леополд II. От 17. в. до 1791 г. чешките кралски инсигнии са се съхранявали във Виена.

Изработеният от благороден метал и украсен със скъпоценни камъни **кралски скиптер** (жезъл) в Средновековието е символизирал светската власт на краля. Изработен е от 18-каратово злато по поръчка на Хабсбургския император Фердинанд I. Украсен е с 4 сапфира, 5 шпинела и 62 перли.

По решение на чешкия президент Петър Павел отсега нататък чешките кралски инсигнии ще бъдат показвани публично на широката обществена всяка година.

д-р Красимира Мархалева

Специално място в сърцето на всеки човек Николай Егерман с „Не затваряй очи“ на „Златна роза“

Най-много овации от публиката на 42-рата „Златна роза“ във Варна получи „Не затваряй очи“ с режисьор Николай Егерман и сценарист Мартин Ралчевски. Въздействието на филма над зрителите е огромно; то е като слънчев лъч на надеждата сред мрачните сюжети, които обикновено населяват българското игрално кино.

Филмът проследява житейските истории на Петър и Павел. Двама герои, живели в различни времена – Петър в 80-те години, а Павел – в наше време. Петър губи сестричката си в инцидент и бива изгонен от дома си. В съвременното сестрата на Павел е тежко болна и се бори за живота си. Историите на двамата герои се преплитат и намират начин чрез Божия промисъл да си послужат взаимно за добро. Участват едни от най-обичаните български актьори – Мария Каварджикова, Павел Поппандов, Александър Кънев, Кръстю Лафазанов, Николай Урумов, Влади Въргала, Яни Маринов, Ирен Кривошиева, Ирена Милянкова, Марин Янев и други.

Николай Егерман (38 г.) е завършил кино и телевизионна режисура в Нов български университет. Към момента завършва теология в Богословския факултет на Софийския университет с магистърска програма „Църква и медии“.

За съжаление, режисьорът не можа да присъства на представянето на своя филм на 42-рия фестивал на българския игрален филм „Златна роза“. Разказах му по-късно по телефона за топлото приемане от варненската публика. Той пък сподели радостната вест, че „Не затваряй очи“ е сред финалистите на престижния 52-ри ежегоден ICVM (International Christian Visual Media) Crown Awards! Този фестивал, провеждан от над половин век в САЩ, е едно от най-важните събития за християнското независимо кино. При над 400 подадени филма за селектиране тази година, мястото на „Не затваряй очи“ сред финалистите е признание за силата на филма и неговото послание.

Мария Каварджикова в кадър от филма „Не затваряй очи“

Г-н Егерман, поздравления за първия наш филм, правен по православен роман „Не затваряй очи“, и за зрителския успех, който той пожъна на фестивала на българския игрален филм „Златна роза“! Вдъхновен ли бяхте от реални събития, когато работихте над филма?

Здравейте на вас и на вашите читатели. Наистина се зарадвахме, че зрителите реагираха позитивно на филма и го определиха като вълнуващ и много въздействащ. За нас най-важно е мнението на зрителите, защото в крайна сметка го правим за тях. Самата история е напълно съпос-

тавима с реалността, в която живеем всички ние.

Филмът Ви е земен, изпълнен с огромно вътрешно напрежение. Хармонира ли с Вас като човек?

Да.

Смело и искрено фокусирате вниманието си върху отношенията между хората и между тях и Бог. Като първи такъв филм в нашето кино очаквахте ли този сърдечен прием от публиката?

Знаете ли, в сърцето на всеки един човек има едно специално място,

което принадлежи и може да се запълни само с Бог и Божията любов, и докато не го осъзнае, той ще се опитва да запълни тази празнина с най-различни неща – било с хора, с материални придобивки, връзки, изживявания или пороци. Но в момента, в който разберем, че това място е само за Бога, нещата си идват на мястото и самите ние започваме да се чувстваме на мястото си.

Откровено казано, не съм очаквал такова приемане от зрителите в залата на пробната ни прожекция. От много места съм чувал, че българите са се обезверили, че не ги интересуват тези неща, но аз вярвам, че българинът е дълбоко вярващ и не е нарушил връзката си с Бога, и също вярвам, че този филм е за всички хора, на които е любопитно да видят една човешка история, изиграна от големи български актьори.

Чувства се Вашето състрадание и любов към хората. Нали в това е реалният смисъл на изкуството – да разкрива вътрешната истина за нашия свят?

Всяко добро нещо идва отгоре, от Бога. Ако вие сте усетили нещо добро в този филм, то е от Него, не от мен. А относно смисъла на изкуството –

много харесвам една сентенция на австрийския писател и журналист Ернст Фишър, който казва така: „В едно разлагащо се общество изкуството, ако е истинно, то трябва също да отразява упадък, но ако не иска да откъсне вярата и достоверността от социалната си функция, изкуството трябва да покаже света като способен на промяна и да помогне да се промени“, тоест първо да покаже истинското лице на реалността, но и по-важното – пътя към промяната, да покаже светлината в тунела, да посочи спасението от лошото. А спасението се намира единствено в Господ Иисус Христос, защото самият Той е казал: „В света скърби ще имате; но дерзайте: Аз победих света“. (Йоан 16:33)

Как избрахте романа на Мартин Ралчевски за основа на сценария?

Търсих сценарий на православна тематика, а Мартин Ралчевски, който освен писател е и автор на няколко сценария, в този момент беше написал сценария по своя роман „Не затваряй очи“ и търсеше режисьор и продуцент. Писах на Мартин през социалните мрежи и така се запознах. Изпратих сценария на продуцента Богдан Дарев, той го хареса и реши да подкрепи филма.

Как актьорите се отнесоха към сценария, харесаха ли историята?

Актьорите харесаха главно историята и образите си в сценария, а това, че е базирана на православен роман, според мен допринесе за положително отношение. Все пак, ако една история не е интересна, не мисля, че такива имена биха се съгласили да застанат зад този проект.

Как открихте Яни Маринов?

Яни играе младия Петър. По описанието в сценария той е на 18 години, със странно държание и скороговорка. Дълго търсихме такова момче, което да съчетава всички качества, които авторът е имал предвид, но за съжаление – без успех, а без него нямаше как да снимаме филма. Озовахме се в безизходица и както за жалост понякога се случва, чак тогава се сещаме да се обърнем към Бога. Започнахме да се молим за намирането на „Петър“. Но не се и молихме толкова дълго, след около 2-3 седмици, една недел-

Кръстю Лафазанов в ролята на отец Стефан

на сутрин отивам на света литургия в близката църква и виждам там Яни. Просто с влизането в храма го виждам как ходи и сякаш видях героя Петър от сценария. Той беше с майка си. След службата я попитах дали биха искали да направим проби с него и тя ми каза, че той винаги е искал да бъде актьор и дори е завършил актьорски курс като по-малък. Така се случи.

Какъв ще бъде пътят на филма? Кога излиза на екран? Ще бъде ли показван и в чужбина?

Филмът ще бъде пуснат по кината в България, надяваме се в началото на 2025 г. Имаме също така планове да направим турне в Щатите, Канада и Европа в българските общности.

Какви теми за изследване Ви привличат в киното?

Като режисьор ме интересуват единствено теми, които са за слава Божия. Вярвам, че един творец, независимо в коя сфера е, трябва да прави това, което наистина го интересува, защото само там може да даде максимума от себе си. Ние имаме огромна съкровищница от жития на български светци, мисля че са над 70. Хората не са запознати с техните животи и според мен това би било полезно да излезе на екран.

Бихте могли да работите и в чужбина, няма ли да Ви бъде по-леко? Но Вашият филм е за България.

Аз работя от доста години като линеен продуцент за български и чуждестранни продукции. Имал съм възможността да се преместя, да живея и работя в Америка по тази спе-

циалност, но честно да ви кажа, не го направих, защото ми е трудно да бъда за дълго извън България. Не говоря в битов план. Просто не се чувствам на място. Липсва ми България прекалено много. Знам колко е трудно в чужбина и се моля за всички наши съотечественици, които са навън, да имат сили да издържат своите битки, а и дай Боже, някога да се върнат отново в една хубава и подредена България. Аз лично съм взел решението си, въпреки негативите, да остана тук.

Как се става добър режисьор?

Не знам, аз все още се уча, давам всичко от себе си там, където съм поставен, и се опирам на Божията помощ. Иначе, за да станеш добър в каквото и да е, трябва много практика, постоянство и да не се отказваш. Мисля, че трябва да си обсебен в добрия смисъл на думата от това, с което се занимаваш, за да постигнеш нещо.

Какъв съвет бихте отправили към другите си млади колеги?

Имаме изключително талантиливи млади и по-възрастни кинаджии в България. Режисьори, актьори, оператори и екипи на световно ниво. Не мисля, че аз съм този, който може да дава съвети, но ако трябва да им пожелаем нещо, то е да вярват в доброто и да правят изкуство, където доброто е главният герой.

Кой е най-големият враг на киното?

Липсата на средства.

Наталия Бояджиева

Три златни рози

Три награди „Златна роза“ и селекция за годишните Европейски филмови награди спечели тази година младият кинорежисьор Павел Веснаков със своя филм „Безветрие“ – награда за режисура, награда на младежкото жури и награда на град Варна. Участват: Огнян Павлов, Веселин Петров, Михаил Мутафов, Надя Дердерян и други.

Тази година голямата награда за пълнометражен филм е за „Триумф“ с режисьори Кристина Грозева и Петър Вълчанов. Наградата на публиката и наградата за сценарий, както и тази на Съюза на българските филмови дейци спечели също „Триумф“, а наградата за женска роля си поделят Мария Бакалова и Маргита Гошева за ролите си в същия филм. Той е и българското предложение за наградите „Оскар“.

Наблюдавам развитието на Павел Веснаков още от първия му късометражен филм „Влакове“, за който той получи наградата „Джеймисън“. Дебютният му игрален филм „Уроци по немски“ донесе награда за мъжка роля на Юлиан Вергов на кинофестивала в Кайро през 2020 г. И сега на фестивала очаквах с нетърпение втория му пълнометражен филм „Безветрие“, както и епизода от телевизионния му сериал „Всичко за сина ми“, който ще тръгне по БНТ след Нова година. Темата и на двете творби е обща – отношенията между бащи и синове – и е разработена емоционално и въздействащо, в типичния за Веснаков стил.

В „Безветрие“ Калоян се прибира у дома, за да уреди продажбата на апартамента на покойния си баща. Рутинната в началото задача скоро се превръща във възможност за себеоткриване, която проследява връзката между травмите от детството и паметта. На финалните надписи пълната зала избухна в бурни овации. Такова признание от публиката получи само още един филм – „Не затваряй очи“ на режисьора Николай Егерман.

Филмът на Веснаков идва с награда от филмовия фестивал в Карлови Вари през 2024 г. А ето и разговора ми с Павел Веснаков, преди да обявят варненските награди.

Павел Веснаков на фестивала „Златна роза“

Поздравления, г-н Веснаков, за двата Ви нови филма, с които се представяте на „Златна роза“! Вие сте казвали, че се стремите да правите филми без оценка на режисьора. Такъв ли е филмът „Безветрие“?

В началото на моя творчески път бях обсебен от идеята за липса на оценка, но сега, като гледам филмите от дистанцията на времето, си давам сметка, че някак си не е възможно да

има такова нещо – човек да прави художествено произведение и да не заявява позицията си. На проблемите, за които говорим във филмите, се опитвам да поглеждам дистанцирано, отстрани, но всъщност там прозира какво мисля, и то по доста категоричен начин.

Ученик сте на Георги Дюлгерев. Какво взехте от своя учител?

От общуването с Георги Дюлгерев

най-силно ми е останала в съзнание то способността на даден творец да признае успехите на друг свой колега. Това ми се струва доста ценно в сегашния свят, в който живеем. Тогава не си давах сметка колко важно е това, но сега осъзнавам, че уважението между колегите е нещо значимо – понякога е по-важно и има по-голяма стойност от дадена награда – да чуеш две добри думи от свой колега, чиито филми харесваш, цениш и от които си се учил.

Започнали сте да следвате история в Софийския университет; как се пренасочихте към киноизкуството?

Малко случайно стана цялата моя авантюра с киното. Аз трябваше да уча история, международни икономически отношения, политология – бях се насочил в тази посока. Кандидатствах в Нов български университет просто така, да имам някакъв резервен план, ако не ме приемат в Софийския университет, но всъщност ме приеха и на двете места. Първоначално започнах да уча и двете специалности едновременно. Честно да ви кажа, нямам точен спомен защо в един момент спрях да ходя на лекциите в СУ и си останах в киното – беше ми по-интересно и

малко манипулативно беше. Моите родители бяха една идея повече за другата посока на развитие, но аз, без да влизам в конфликт с тях, тихомълком си се намърдах в киното.

Вие се стараете да останете „невидим“ във филмите си. Защо това е толкова важно за Вас?

В повечето филми, от които съм вдъхновен, авторите използват този подход. Дават възможност на зрителите сами да изградят финалното впечатление от филма и по този начин една история може да бъде разглеждана от различен ъгъл и така един филм може да говори на по-голяма аудитория.

Кое е това, което Ви привлича най-много да изследвате във филмите си?

Най-интересната тема за мен е невъзможността на хора от различни поколения да комуникират помежду си, да общуват и всички проблеми, които произлизат от тази липса на общуване. А проблемите според мен могат да бъдат проследени от много дребни житейски несгоди до огромни катастрофални неуредици, които касаят цялото общество, цялата държава.

Планирайте нова за Вас форма на общуване – театралната режисура...

Имах намерение да направя театрално представление, но то не се осъществи. Имам планове за това, но дебютът ми в театралната режисура ще се случи на по-късен етап от живота ми.

Как се доверихте на непрофесионален актьор като Огнян Павлов за ролята на Калоян в „Безветрие“ и как го открихте?

Аз се познавах с него отпреди, работил съм малко с него и го избрах заради високата интелигентност и ерудираност, които притежава – не толкова често срещани у хората от неговото поколение напоследък, за жалост. Той отговаря и на възрастта на героя. Силно се откроява първо като човек на фона на другите възможности, с които разполагах. По-важна ми беше неговата личност и след това актьорските заложби, които

има, а той има такива, много сериозни. Неговата лична история в живота прилича на историята на героя – допирните точки много помагат. Не съм имал усещането, че не е професионален актьор, и това помага. Това беше пътят, по който стигнах до него. Доверих се първо на човека, и след това на него като актьор.

Сценария на „Безветрие“ сте написали в съавторство с още четирима колеги – Симеон Венциславов, Теодора Маркова, Невена Кертова и Георги Иванов. По-лесно ли се пише в екип?

Доста по-трудно се пише в екип, но няма формула – понякога можеш да напишеш нещо сам, понякога работиш в екип. Много е субективно от проект в проект, нито един не си прилича с предишния, контекстът се променя много бързо. Най-голямата трудност в сценарното писане е, че един филм отнема от три до пет години, за да бъде реализиран и е много трудно да се запази оригиналната идея, смисълът, да има същата тежест, когато филмът се реализира, защото обществото и животът около нас се променят много бързо и ние трябва да бъдем адаптивни, да се опитаме да оставим сценария адекватен на това, което се случва.

Героят Калоян изминава болезнен път към детството и корените си. Всеки зрител открива у себе си някои от неговите болки. Това ли е идеята на филма?

Да, героят не познава миналото си, няма представа какви са корените, от които произлиза. Той по някакъв начин иска да скъса с миналото си, но аз не знам как някой може да скъса с нещо, което не познава. И връщайки се в родния си град, той осъзнава, че миналото му е като една черна дупка, която го всмуква по доста негативен начин и изпива енергията му, или трябва да се опита да запълни това празно пространство с парчета спомени, фрагменти, картини от живота на своя мъртъв баща, чрез които да се опита да стане по-добър човек и да намери своето място в обществото. Нищо във филма не исках да е еднозначно. Форматът е едно към едно – накъдето и да погледне, главният герой се чувства затиснат,

Кадър от филма „Безветрие“

има усещане за клаустрофобия – така съпреживяваме и ние като зрители. Как да намерим диалога с родителите си, които са много готини, но никога не са с нас. В живота човек трудно говори с родителите си.

Да преминем към сериала „Всичко за сина ми“, от който видяхме само един епизод, но той ме грабна. Познавате ли човек като главния герой – комик, който отглежда сам малкия си син?

Точно такъв човек не познавам, но имам приятели, които познават такъв тип хора. Историята на този самотен баща е всъщност доста често срещана в живота, без значение дали става въпрос за комик, или човек с друга професия. Това, за което разказвам, е валидно за каквато и да е конфигурация между баща и син.

Доскоро самотната майка беше по-често срещана фигура в нашето общество. Явно, че има промяна.

Според мен винаги е имало и самотни майки, и самотни бащи. Може би в киното не е разказвано или тази тема за самотния баща не е експлоатирана досега.

Търсена ли беше връзката в темата между сериала и филма „Безветрие“?

Не, връзката тематично се получи абсолютно случайно и не е търсена умишлено. Самите теми ме намериха и така се случи, че в този период от живота ми всъщност основно съм се занимавал с такъв тип сюжети.

Имате ли отговор на въпросите, които поставяте?

Аз за себе си имам отговор, но не

„На проблемите, за които говорим във филмите, се опитвам да поглеждам дистанцирано, от страни, но всъщност там прозира какво мисля, и то по доста категоричен начин“, казва режисьорът

бих си позволил чрез филмите да дам категоричен отговор, защото всеки човек има нужда от различен тип решения. Но отговорът не може да бъде общовалиден за всички хора.

Сериалът вече е получил признание в Кан, в категорията „Най-добър уеб и телевизионен сериал“. Очаквате ли признание и на „Златна роза“?

Не очаквам нищо, честно да ви кажа. Научил съм се с времето, че признания и награди човек не може да очаква, защото това е нещо крайно субективно. Петима души ще решат едно, ако ги смениш с други петима, те ще решат нещо коренно различно. Така че наградите са донякъде плод на таланта, на това, което човек е направил, но в по-голяма степен – на късмет и на шанс.

Пишете и поезия. Родителите Ви и дядо Ви са поети. Силното влечение към литературата как Ви помага в киното?

Не знам какъв отговор мога да дам за връзката между киното и литературата. По-скоро се опитвам да си ги разделя като два отделни начина на изразяване, защото киното е много различно от литературата. Един филм, ако седи леко литературно, това се възприема като негов минус по-скоро, отколкото като качество. Най-добрата литература, от която черпя вдъхновение, е абсолютно

невъзможна за филмиране – директно да бъде пренесена в киноформа. Мисля за разликите – оттам идва най-голямото ми вдъхновение.

Проследихте ли филмите на „Златна роза“? Направиха ли Ви впечатление творби на Ваши колеги?

Нямах възможност, защото ние дойдохме към края на фестивала. Но традиционно Петър Вълчанов и Кристина Грозева, гледал съм техния филм, те продължават положителната традиция в своето развитие като творци и това е основното, което ми прави впечатление. Някои филми успях да изгледам от средата до края, защото имахме ангажменти, но ми прави впечатление операторската работа, която е на добро ниво и в комерсиални филми, и в авторски проекти.

Харесва ли Ви определението, което Ви дават – „мрачният рицар на българското кино“?

Звучи романтично, не знам дали отговаря. Може би, ако човек съди по филмите, отговаря добре. Но ако ме познава като човек, би било забавно.

Отварят ли перспективи копродукциите по отношение на разпространението?

Да, те са важен съюзник за авторските филми, изискващи за публикацията, и копродукциите реално са една съществена част. Киноразказите

експериментират с киното като вид изкуство.

Какъв режисьорски стил на работа сте си избрали? Водят ли Ви актьорите понякога?

По-скоро си мисля, че важно е да създадеш такава среда, че актьорите да си мислят, че те водят, но всъщност да бъде точно обратното. Ако може човек да стигне до такъв метод на работа, това е най-доброто, което може да се случи на един режисьор. Към това се стремя. Например в „Безветрие“ актьорите не знаеха, че камерата работи, и този принцип на работа с тях продължава през целия филм. Това са интимни проблеми, които да разчувстват хората. През цялото време живеях в ужас, че няма да стигнат до хората...

Искали ли сте някога да бъдете актьор?

Не, никога. Абсолютно не съм имал намерение да бъда актьор. Не мисля, че имам какво да предложа като актьор, с което да надградя това, което други хора биха могли да направят.

Над какъв филм работите в момента?

В момента работя над филм, който се казва „Деконструкция“. Става дума за един астрофизик, който работи в обсерваторията в Рожен. Извършвал е разни неща в миналото, с които не се гордее, за които съжалява и се опитва да върне времето назад, за да ги поправи. Това е историята.

Наталия Бояджиева

Павел Веснаков е роден в София през 1987 г. Завършва Нов български университет. Първият му късометражен филм „Влакове“ печели наградата „Джеймисън“ на София Филм Фест 2011 г., а следващият му късометражен филм „Парафиненият принц“ получава „Златна роза“ на Фестивала на българския филм във Варна през 2012 г. Над 30 награди получава филмът му „Чест“, който е българо-германска копродукция. Павел Веснаков е също така режисьор на тв продукции „Откраднат живот“, „Дяволското гърло“ и „Денят на бащата“, както и на документалната поредица на БНТ „Отворени досиета“.

Прага посрещна с овации филма „Гунди – легенда за любовта“

Представяне на филма „Гунди – легенда за любовта“ в кино „Луцерна“ в Прага

На 17 ноември кино „Луцерна“ в Прага стана сцена на изключителна културна проява – прожекцията на филма „Гунди – легенда за любовта“. Това дългоочаквано събитие събра в залата десетки българи и любители на киното, готови да се потопят в историята на един от най-големите български футболисти – Георги Аспарухов – Гунди.

Филмът, посветен на живота и любовта на известния спортист, е истински шедьовър, който оживя на екрана в емблематичното пражко кино. Продукцията е амбициозен проект, реализиран от екип от над 100 души, 59 актьори и множество специални ефекти. Благодарение на впечатляващите CGI технологии и внимателно пресъздадените сцени зрителите можаха да видят оживели пълни стадиони, динамични каскади и въздействащи документални кадри – те връщат времето назад към живота на Аспарухов.

Главната роля на Георги Аспарухов е поверена на Павел Иванов, който майсторски улавя както спортния, така и личния живот на легендата. Ролята на съпругата му, Величка Маркова – Лита, е изпълнена от Александра Свиленова. Сценаристът Емил Бонев, режисьорът Димитър Димитров и операторът Борис Славков успяват да създадат изключителна атмосфера, а продуцентите Иван Христов и Андрей Арнаудов от „Междинна станция“ вдъхват живот на този амбициозен проект.

Прожекцията в кино „Луцерна“ бе посрещната с огромен интерес, залата бе изцяло запълнена. Зрителите аплодираха бурно при представянето на филма и след финалните кадри, а много от тях споделиха, че са останали дълбоко развълнувани от историята, разказана на екрана.

Филмът достигна до Прага благодарение на усилията на неправителствената организация със седалище във Ви-

ена Societas Bulgarica в лицето на Никола Йотов, Здравко Николов и Александър Леонидов, които за пореден път доказаха своята отдаденост към популяризирането на българската култура в чужбина. Здравко Николов отправи публично благодарност към Володя Гоцев – директор на Българския културен институт в Прага, за съдействието по осъществяването на проекта.

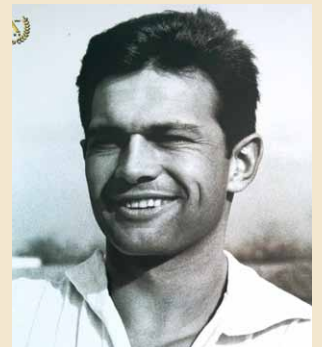
Посланикът на България в Чехия, Н.Пр. Данчо Мичев, почете събитието с присъствието си.

„Гунди – легенда за любовта“ не е просто филм за спорта, а за любовта, ценностите и непреходния дух на един велик човек, чиято история докосва поколения. Това е проект, който заслужава място на международната сцена и е гордост за българското кино.

Филмът е реализиран с финансовата подкрепа на Министерството на културата, а с успешната си прожекция в Прага, както и в други европейски столици доказва, че българското изкуство може да вдъхновява и да обединява хората по света.

Раиса Андонова-Щурм

Георги Аспарухов Рангелов, известен като Гунди, е легендарен български футболист, централен нападател. Той е роден на 4 май 1943 г. в София. Играе за отборите „Левски“ и „Ботев“. През 1963 г. става вицешампион на страната и голмайстор на Купата на носителите на национални купи през сезон 1962 – 1963 г.

Като играч на „Левски“ печели три шампионски титли – през 1965, 1968 и 1970 г. и три купи на страната – през 1967, 1970 и 1971 г.

През сезон 1964/65 вкарва 27 гола за „Левски“, с които става голмайстор на страната. През 1965 г. е избран за спортист и футболист № 1 на България. Тогава се нарежда на осмо място в класацията за престижната награда на списание „Франс футбол“ – Златната топка. Избран е сред петимата най-добри спортисти на Балканите за 1965 г. Аспарухов отказва предложението от АК „Милан“ да играе за отбора, защото не иска да предаде родния си „Левски“.

Георги Аспарухов умира през 1971 г. при тежка катастрофа заедно с Никола Котков. На погребението на двамата легендарни футболисти участват около 500 000 души. Това води до опасения от размирици от страна на управляващите и до свалянето на министъра на вътрешните работи Ангел Солаков, който също присъства на погребението.

През 1999 г. Георги Аспарухов е обявен посмъртно за най-добър футболист на България за XX век. Той е заслужил майстор на спорта. На неговото име е кръстен стадионът на ПФК „Левски“ (София).

Националните малцинства и филмът

На 7 ноември в Градската библиотека за 23-ти път беше открита конференцията на националните малцинства. Централна тема на тазгодишния форум, който се проведе под патронажа на заместник-кмета на Прага Иржи Поспишил, беше „Националните малцинства и филмът“. Главни организатори на събитието бяха Домът на националните малцинства, Общината на град Прага, Националният филмов архив, Чешката телевизия и Филмовата академия в Прага (ФАМУ).

Откриване на конференцията

Деканът на Факултет за кино и телевизия към Академията за сценични изкуства в Прага Давид Ченек в унисон с ключовата тема на конференцията изтъкна значението на кинематографията днес – тя представлява част от националната идентичност, макар че при своето възникване не е била свързана с конкретна държава и народ. Кинематографията притежава важно предимство – използва много по-разнообразни изразни средства от литературата, посочи той.

Началото на сутрешния блок, чиято водеща тема беше „Националните малцинства във филмите и зад камерата“, откри Якуб Щедрон, който приветства в залата като специален гост българския посланик в Чехия Н. Пр. Данчо Мичев.

Изказването на словашкия режисьор, продуцент и сценарист Матей Минач беше посветено на междуличностните отношения в съвременния свят. Тази тема е в основата на филмовата трилогия „Всичките ми близки“ (1999), „Силата на човешината: Никълъс Уинтън“ (2001) и „Семейството на Ники“ (2011), която разказва за спасяването от лагерите на смъртта на 669 чешки и словашки деца от еврейски произход от

британския предприемач Никълъс Уинтън (1909 – 2015). С негова помощ те са изведени от окупирания чешки земи, избягвайки участието на своите родители, които загиват в нацистките концлагери.

Зрителите имаха възможност да видят кадри от филмите, сред които и една от най-трогателните сцени – срещата на порасналите вече деца (наречени още „децата на Уинтън“) с техния спасител около половин век по-късно, когато самите те вече са

възрастни хора.

Докладът на чешкия продуцент, преводач и модератор Якуб Новосад беше посветен на творчеството на хърватския филмов режисьор и възпитаник на ФАМУ Райко Гърлич, днес преподавател в Университета в Охайо. Неговото име известно време е било табу в Хърватия заради критичното му отношение към тамошните управляващи.

Представителката на русинското малцинство в Чехия Агата Пилатова посвети доклада си на русинската тематика в чехословашките документални филми. Традицията датира от Първата чехословашка република с филмите на Ладислав Рашин (син на политика Алоис Рашин). След Втората световна война русинската тематика се превръща в тема табу, тъй като съществуването на русинска народност е отречено, а самите русини са принудени да се самоопределят като украинци или словаци. Едно от малките изключения е филмът на чешкия режисьор Владимир Сис „Балада за бандита“ (1978), чието действие се развива в Подкарпатска Рус.

След 1989 г. се наблюдава „бум“ на документалните филми, посветени на живота, фолклора и политическите

На конференцията присъстваха посланик Данчо Мичев и режисьорката Светлана Лазарова

възгледи на русините. Сред участниците е и известният чешки историк и университетски преподавател проф. Ян Рихлик, който е и автор на книга за Подкарпатска Рус.

Тазгодишната конференция отново беше с българско участие в лицето на режисьорката Светлана Лазарова – възпитаничка на ФАМУ, дългогодишен сътрудник на Чешката телевизия. В своето изказване тя направи обзор на своите документални филми, посветени на представители на тукашната българска общност, оставили трайни следи в Чешката република. Зрителите имаха възможност да видят откъс от филма ѝ за българския композитор и чешки възпитаник Анжело Михайлов (1939 – 1998), чиято кариера на композитор протича в бивша Чехословакия. Приносът му към чешката култура в областта на музиката е безспорен – автор е на филмова музика, на музикални композиции за чешки певци като Марта Кубишова, Хелена Вондрачкова, Ева Пиларова, Вацлав Нецкарж, Карел Гот.

Оставайки да живее в Чехия (бивша Чехословакия), Светлана посвещава част от филмите си и на знакови и запомнящи се фигури от появилите се след 1989 г. български сдружения, които съумяват да се „отворят“ спрямо чешкото общество. Сред тях е филмът „Бойка“ за основателката на сдружение „Заедно“, покойната вече Бойка Добрева, описвана от своите близки и приятели като изключително харизматична личност.

През 2004 г. българската режисьорка заснема документален филм

Сутрешният блок беше на тема „Националните малцинства във филмите и зад камерата“

и за дейността на чешките селезиани в България в лицето на отец Беньо Бенеш. Важно място в нейната продукция заемат филмите, посветени на българското кисело мляко и Родопския край.

След кратката кафе пауза бохемистката и полонистка Итка Роханова говори за полската тема в чешките филми. В изказването си тя отдели специално внимание върху филмовата кариера на полските възпитаници на ФАМУ от по-старото и младото поколение.

След нея специалистката по история на Украйна и главен редактор на сп. „Украински журнал“ Ленка Вихова разказа за провежданата в края на годината „Седмица на украинското кино“ в контекста на войната в Украйна.

Последният участник в сутрешния

блок беше роденият в Босна и Херцеговина сръбски режисьор, абсолвент на ФАМУ и сътрудник на радио „Свободна Европа“ Санин Мирич. В основата на изказването му беше сюжетът на един от най-новите му филми – „Седем хиляди души“ (2020) – разказ за ужасните условия на живот и страданията на сръбските, черногорските и италианските военнопленници във военнопленническите лагери на територията на Австро-Унгария по време на Първата световна война.

Сутрешният блок завърши с връчване на наградата на председателя на Комитета на националните малцинства за изключителен принос в областта на националните малцинства. Тазгодишният лауреат беше почетният председател на Пражката асоциация на ромите, известният музикант, актьор и общественик Ладислав Горал.

Следобедният блок беше посветен на образа на ромското малцинство във филмите, както и на кинофестивала в Бърно, посветен на ромския филм. Сред участниците бяха Ладислав Горал, Франтишка Дворска, Каролина Спийлманова, Кристина Чайковичова, Роберт Поупатко, Ярослав Мико.

Вечерната програма на конференцията продължи в кино „Понрепо“. Тя включваше прожекция на чешко-виетнамски документални и анимационни филми и дискусия с техните автори.

В кино „Понрепо“ бяха представени чешко-виетнамски документални филми

д-р Красимира Мархалева

Снимки: Дом на националните малцинства

Коледа сладка като детството

Коледа ухае на детство

Празникът и днес може да ни донесе радост и светлина

Рождество Христово, добре знаем, отбелязваме на 25 декември, но празничният ни календар започва още от 20 декември, когато е Игнажден. Някъде твърдят, че тогава започнали родилните болки на Божията майка. Дори се пее в народна песен: „Замъчи се Божа майка от Игнажден до Коледа...“. Родила на 24 декември, а светът научил на следващия ден – Коледа.

Пак празничният български календар говори колко важен още в началото на този рождественски цикъл от празници е т. нар. Поляз, с други думи, обичаят да се гадае за годината по това кой влиза пръв в дома ти на Игнажден. Любопитното е, че и в чешката празнична традиция съществува „полаз“ – само че с тази дума се означава изображение на слънце, което се окачва над масата като символ на желанието за изобилие и здраве.

Старите традиции са изключително богати

Някъде из родината до днес наричат Бъдни вечер – един от най-тържествените дни в християнския ни календар – Малка Коледа, още Мали Божич, даже Детешка Коледа. Точно на нея се ражда и младият Бог, нали и Асен Разцветников пише в своето „Рождество“: „Млада Бога се роди, грейте сребърни звезди, пейте румеи деца, пейте с весели сърца!“.

После идва времето на коледарите,

които тръгват по къщите, та да изпеят на целия свят, цялата Вселена, тази толкова щастлива вест – „Бог се роди, Коледо“!

Разбира се, в народните представи (пък и в реалния живот) доброто винаги върви ръка за ръка с лошото. Точно по Коледа шетат наоколо и най-много от силите на мрака. Това е всъщност коледарската мисия – да ги прогонят. Като разпръснат мрака, да остане светлина.

Кой открадна Коледата?

Като си мисля пък за собственото си детство, явно коледни песни тогава са звучали малко – и трудно се е разпръсвал мракът... Елхата вървеше за няколко десетилетия през миналия век ръка за ръка с Дядо Мраз, който пък не се отделяше от своята Снежанка – досущ като вълка и заека от „Ну, погоди“. Сякаш в годините на безколедие така нарасна и култът към Нова година като празник – той продължава в България и до днес. Новогодишните сергии бързо се виждаха – по километричните опашки за екзотичните банани и портокали. Най-голямото лакомство тогава беше руската салата, Рождество беше станала непозната дума.

Неусетно, докато се топяха ледовете, опасали социалистическия блок, израсна едно поколение, за което Коледата стана това, което се вижда във филми като „Сам вкъщи“. И сякаш тази представа също се вкорени в

нас – както усещането, че Нова година е по-голям празник... Което е жалко, защото българските коледни обичаи са много красиви – стига да се практикуват с любов у дома, да се закърмва малкият човек с маята на разбирателството и вярата. Нали не броят на ястията е важен на Бъдни вечер у дома, а щастие, че сте заедно на трапезата!

Ритуали с вътрешна сила

Всъщност всички едновременни ритуали демонстрират именно тази заедност, която е призвана да преодолее житейски бури. Вземете например един бъдник – дървото, което гори цяла вечер, че и нощ, на Бъдни вечер. То тлее, излъчвайки топлина – както сърцата ни излъчват обич. Бавно, но постоянно, с вътрешна сила, която е несломима, каквото и да е подготвил утрешният ден.

Същото е и с коледната питка, наричана Боговица. И тя се разчупва в знак на единство, което е най-важното, та да се справим с предизвикателствата на живота. Защото и парче сух хляб стига, та да сме сити, но настани ли се разединението в сърцата ни, трудно оцеляваме. Както всъщност показва с бясна сила и съвремението ни...

Точно като продължение на тези мисли, неслучайно основно място на трапезата на българите заемат зърната, простите, обикновени храни. На най-големия празник ястията били най-земни. За да доизградят връзката с твърдата под краката ни като най-важна опора – нали именно на земята принадлежим, тя ни храни, тя помага да сме стъпили на краката си, а и част от нея ставаме в крайна сметка...

Някои от тези ритуални елементи съществуват и днес

Традиционна е например постната трапеза, пазим старите песни, месим и питка... Продължават да горят такива ритуали като бъдник наред епоха, в която култът към забавленията е развит до крайност. Самото празнуване на Коледа сега е пъстра еkleктика, комерсиализирана дотолкова, че пулсира с работното време на магазините и големите търговски комплекси – нали точно те са местата, на които

първо се появява празничната украса, пък и там духът на Коледа в неговото съвременно превъплъщение е най-пищен.

Тиха и свята може да е обаче и днес

Достатъчно е да притежаваме смелостта да избягаме от модерните ритуали на подаръците и карнавалния ѝ вид. Потапяйки се в традициите, сякаш откриваме собствената си тишина, собствения си празник... Нали украсата за тези хубави дни едно време е била просто свещица и звездно небе, стига да е ясно. Да потърсиш най-голямата, най-ярката, рождественската звезда по него, дава повече и от най-бляскавия подарък. Шепаядки, плодове са също богата трапеза на Бъдни вечер. Дори и чешкото ритуално разрязване на ябълки крие толкова неповторима магия, изпълва с надежда.

Чехи и българи всъщност нерядко смесват коледните си обичаи. Дали в семейства, изградени и от двете народности, или заради мултикултурната среда, в която живеем, но може да се говори много за тази любопитна ритуалност... Също съм го преживявал – при това доста години наред. На трапезата всичко си беше сякаш българско, но не съвсем... Тогава с усмивка разбрах, че човек и богоугодно да пости, може да получи с картофената салата... риба. И подаръците идваха неочаквано рано, на Бъдни вечер... много по-късно научих, че е заради малкия Иисус, Йежишек.

Идва нещо хубаво

Празникът пази спомените

Празник за Бога, празник за хората

Голяма е отговорността на възрастните, защото е тяхна задачата да превърнат тази пъстра палитра от ритуали в магия. Има ли дете на Коледа у дома, то трябва да изживее тайнството... такава Бъдни вечер и Коледа ще го топят после цял живот. Така са се родили и нашите спомени – у дома, край близките ни. Раснали сме, животът се е променял, с него обстоятелствата, идвали са хора, други са си отивали завинаги, но са оставали точно онези усещания, свързани с Коледа. Вярата в доброто, радостта, че споделяме общ живот.

Затова до днес започнат ли да се появяват свещички по прозорците, знам, че идва нещо хубаво, че идва празник. За Бога и за хората.

Коледните лакомства на българите

Първото е тиквеникът – достоен за уважение дори защото трудно ще преведете наименованието му на чешки. Пък и първият въпрос, на който попадам в чешки кулинарен форум, е дали може да се направи с бутер тесто. Но за класически тиквеник най-добре е да се снабдите с класически кори. Оттам нататък рецептите се различават в нюансите в зависимост от това от кой край на България сте. Най-обикновената – подготвяте си плънка от тиква, редице кори, плънка плюс захар и канела, също натрошени или смлени орехи, без да забравите да омазните леко

всяка следваща кора... Остава да го опечете по интуиция и... празникът може да започне.

Баклавата съдържа и дъх на Ориента, макар че и нея си приемат за българска. Колкото по-фини са корите за нея, толкова по-добре! Ситно смлени трябва да са и орехите. По същия начин, както при тиквеника, се редят кори и плънка, тук се използва вече и краве масло за омазняване. Накрая нарязваме на квадрати и печем. Има и друга разлика – тя е в това, че баклавата се залива със захарен сироп, след като се опече. Може да добавите в сироп и лимонов сок или пък да го направите от мед. Майсторите на баклава казват, че е хубаво да има температурна разлика между корите и сироп, когато се смесват. Има и „технологично“ време – баклавата престоява една нощ в хладилника, та да се напои хубаво, за да украси вече коледната ви трапеза.

И накрая чаша изкусителен ошав – праждото на модерните смутита и фрешове. Пък и той е доказателство, че от сушени плодове (може да са на практика всякакви) също може да се приготви вкусна напитка. За целта ги накисваме за 12 часа, а после и варим с водата – омекнат ли плодовете, добавяме по желание мед, канела, ванилия... Почти като греяно вино, но само от плодове.

Красимир Проданов

Снимки: Деница Проданова

Самотни времена

Човек винаги се е борел за правото си да е сам, но самотата днес се е превърнала в проклетие

Самотата вече е различна

Виждам го често –

във фойето на търговския център. Мястото му е неизменно – край ескалаторите в електрическата си инвалидна количка, обикновено забил поглед в мобилния телефон. Нещо във вида му ме накара в началото да помисля, че е бездомен, че търси там топлина или пък хлад. Но постепенно отхвърлих тази възможност.

Стои и пише – или чертае схеми в голяма тетрадка. Веднъж почти успях да надникна – в таблиците вътре стояха вписани какви ли не числа. Сигурно някаква статистика.

После се замислих, че май и аз правя същото. Обикновено взимам чаша кафе – имам няколко любими места. А после сядам някъде сред хората. В къта за зареждане на мобилни телефони например.

Кафето изстива, а аз стоя, трия съобщения от електронната поща, преглеждам личния си календар – пък и глъчта наоколо ме е погълнала съвсем... А като си тръгвам, моят непознат познайник все така сверява нещо в мобилния телефон и тетрадката напълно съсредоточен.

Напоследък съзирам много такива хора

Особено сега, като намалява денят... Изпъкват наред потока от вечно бързащи пешеходци и автомобили. Те са там, където е осветено, където е

потокът. Ровят в телефоните, понякога изваждат и книга. Сами са, но сред хората.

Но и самотата вече е различна. Като толкова други неща... Навлизането на технологиите направи така, че на практика нямаме лично пространство. То е изнемвано по всякакъв начин – дали чрез агресивна реклама, или чрез това, че непрекъснато сме онлайн. Стига се дори до парадоксални решения като това в Португалия. От няколко години работодателите там нямат право да изпращат дори есемеси на своите служители в извънработно време. Българският Кодекс на труда също откликна на новите времена – според него служителят не е длъжен да отговаря на своя началник, ако е в почивка или отпуск.

Колкото повече обаче са технологиите, които ни свързват, толкова по-проблемно е общуването. Виртуалният свят изне някои чисто човешки механизми, чрез които получаваме така нужните за психическото ни равновесие *ендорфини*. Всъщност кръгът е затворен – когато общуваме, тялото произвежда специфични хормони – наред с ендорфините, това са още *допамини*, *окситоцини* и *серотонини*. Но именно те спомагат да общуваме по-лесно. С други думи, ние се нуждаем от тази химическа реакция в телата си, за да засилваме своята социална привързаност. Когато не сме

сред хора, опростено казано, линеем. Губим ищца и желание. Тогава идват компенсаторните механизми.

Днес търсим компания и съпричастност с помощта на технологиите

Потъваме дълбоко в интернет недрата, срastваме се с нашите мобилни телефони. „*Страда ли така някой друг в природата освен човека – пита се белгийската писателка Мей Сартън в своя „Дневник на самотата“. – Животното, уловено в капан, не изглежда по този начин... Прекалено заето е със стремежа си да оцелее.*“

Сартън всъщност застава на позиция, че човек е създаден така, че да общува. Много по-често обаче истинската ни нужда не е да общуваме с другите. Това, което оформя характера на самотата, е неспособността ни да чуем себе си. А за да различим вътрешния си глас, се нуждаем първо от тишина. От самата самота.

Психолозите също се опитват да внушат на потърсилите ги за помощ, че самотата не може да се разглежда като личен провал или трагедия. Точно в тон с мислите на Мей Сартън, повечето специалисти ще ви кажат, че се нуждаете от общуване с естествени източници, от разходка сред природата, от домашен любимец. Всичко това са средства срещу самотата. Обратно, мобилният телефон, въпреки неограничените си в наши дни възможности, може само да задълбочи усещането ни за самота.

Ефектът от технологиите първа ще излиза наяве

Свидетели сме на процеси, които пораждаат много сериозни въпроси... Националната мрежа за децата в България например публикува неотдавна изследване, според което 83% от децата използват електронни устройства. При това те са онлайн близо три часа дневно. Интересното е, че родителите виждат в заниманията на децата си на първо място възможност за развитието на социалните им умения. Почти половината от анкетираните го твърдят. Всеки пети

пък смята обратното...

Има и други интересни цифри – например всяко трето дете е във виртуалния свят, който отключва телефонът, най-малко до полунощ. Над 90% от децата използват електронните си устройства единствено за гледане на видеа.

Но и този примамлив свят, който в наши дни се е превърнал в стандарт на живот, не е способен на най-важното... Няма как електронните устройства да те изслушат, няма как те да разберат от какво страда едно дете, пред какви препятствия е изправено то.

Някак естествено данните за използване на електронни устройства намират продължение в алармиращото предупреждение за степента на самотата днес.

Световната здравна организация апелира наскоро, че това е един от най-горещите проблеми на нашето време. Това твърдение намира потвърждение във факта, че например 13% от жителите на Стария континент живеят непрекъснато в самота. Всеки трети пък се сблъсква с това да е сам и не може да преодолее този проблем. Хич и не е за гордост, но самотата е най-задълбочена в Ирландия и България според цифрите в проучване, проведено от *Евростат* – статистическата служба към Европейската комисия.

Самотата отключва психически проблеми

Когато анализира този проблем в Чехия, *Кристина Душкова* от организацията „Данни за здравето“ подчертава, че проблемът със самотата често прераства и в проблем с душевното здраве. Като здравословен проблем се приема самотата в много ситуации и от самите хора. Свикнали сме например, че самотни са най-вече възрастните – за Чехия това важи за 17% от тези над 65 години. Но поизненадващото всъщност е, че 27% от хората между 19 и 29 години също страдат от самота според студията, публикувана от „Данни за здравето“.

Оказва се, че най-засегнато от съвременната самота е *Поколението Z* – термин, с който се обозначават родените от средата на 90-те докъм 2010 г. А те на практика са първите, отраснали изцяло в този дигитален

свят, който все по-усърдно стяга примката си...

Технологиите, разбира се, могат да играят и положителна роля в цялата тази пъстра картина на съвременната самота. Пример за това беше периодът на пандемията, когато мнозина останаха без възможност да общуват и да виждат близките и приятелите си. Много дистанционни форма на обучение или работа се развиха през тези няколко години.

Сега пък набира скорост обратното – стремежът да изключиш устройствата, да си офлайн, казано на модерен език. Наскоро нашумя например предизвикателството да останем неподвижни по време на полет, без да включваме телефон или таблет, без да разтваряме дори книга. Предизвикателство, което едва ли ще бъде разбрано и от моя спътник в самотата от фойето на търговския център – нали дори той винаги държи телефона, сякаш е граалът да е с някого някъде. Но пък може би така чува себе си... Както казва Мей Сартън, точно в уменията да общуваме със себе си е изходът от това да сме неразбрани, живеещи на ръба на обществото. Състояние, характерно най-вече за самотните.

Ако говорим със себе си, самотата изчезва

Звучи нелогично, но превърнем ли се в най-добрите си приятели, другите престават да ни липсват. Социалният модел на обществото се изчерпва за нас, а смисъл намираме вече не в социалните контакти. Но това е съвсем друга самота, доброволно избрана, която е твърде голяма лъжица за обикновени хора като нас. Тя е и тежка участ, ако трябва да е неизменна част от живота ни.

Пример за такава доброволно избрана самота е *отшелничеството* – такава, каквото го описват дори Светите писания. Подобна самота се превръща в пътека към вярата и любовта, към самия Бог. В християнството такива хора съществуват от зората му, за първите пустинници например са запазени доказателства още от 4. век. Отшелници наричаме например Арсений, Пелагия... Друг светец – Макарий Велики, запираше вратата на килията си, щом свършело богослужението, и се отдавал на самота.

Днес самотата е с дигитален привкус

От нея в устата и душата остава неприятно усещане, пак тя понякога води дори до... мигрена. Знаете ли например, че главоболието се появява много често при хора, чиято батерия на телефона е на свършване; да не говорим, ако устройството изключи! Този страх психолозите свързват именно със състояние на самота.

Онлайн самотата може да е и активна – толкова да сме заети със съдържанието, което предлага устройството ни, че да не ни е възможно да изслушаме другия, да откликнем на проблемите му. Затова и виртуалното пространство действа точно по обратния начин на това, което пропагандира.

Социалните мрежи са асоциални, публично споделянето ни мнение намира най-вече неприятелите... Доказателство са вечните разпри например във фейсбук, невъзможността да изкажеш мнение, подигравателните физиономии...

Затова звучи логично и студията, публикувана във Великобритания преди няколко години – според нея самотата се равнява на 15 изпушени цигари всеки ден. Според лекарите тя е и по-голям рисков фактор за смърт от алкохолизма или затлъстяването.

Обществото е разбъркана колода сега

Едва ли и набирацията популярност изкуствен интелект ще ни помогне да го подредим. Отговорността по-скоро е лична. Тя е в уменията да прескачаме капаните, които залага самото ни време. Да сме старомодни понякога, но пък усмихнати – и с чувство за хумор. Мечтатели. Със зарязани незнайно къде телефони. Така че вместо в техните екрани да се взираме в лицата на другите.

Красимир Проданов

Наталия Маева: Трансплантацията ме направи по-добър човек

Пулмоналната хипертония бележи живота ѝ за дълги години

В ключова за Наталия се превръща 2016 г., когато във Виена ѝ е направена двустранна белодробна трансплантация. Сега Наталия работи – тя оглавява редакция „Новини, образование и култура“ на програма „Христо Ботев“ в БНР; освен това спортува – и дори е европейски шампион по бадминтон в своята категория; просто живее пълноценно и нормално.

Заедно с това тя прави много за разгласяването на проблемите на хората като нея – Наталия Маева е сред създателите на Българското общество на пациенти с пулмонална хипертония и дава надежда на мнозина. Смело приема обществени каузи, знаейки, че много от проблемите ни може да са по-леки, ако имаме добре функциониращо гражданско общество. Но нека дадем думата на самата нея!

Наталия Маева преминава през тежка трансплантация

Ти си доказателство, че и най-трудната история може да има хубав финал. Какво те питат обикновено хората, когато разберат за трансплантацията?

Всички ми казват, че съм герой – за мен не е така, защото всеки човек може да премине през същото изпитание, каквото съдбата отреди на мен. Случвало ми се е и хора да поставят под съмнение възможността за извършване на трансплантацията на бял дроб.

Съществуват ли в наше време предразсъдъци сред българите по отношение на трансплантирането, това тема табу ли е за тях?

Българското общество още не е узряло да говори по темата за донорството и трансплантацията. Хората, които декларират, че са силно вярващи, опитват да твърдят, че православната църква отрича това, но аз веднага мога да парирам това твърдение. Пример е съседна Гърция – знаем, че

църквата има огромно влияние върху обществото, а де факто Гърция се явява един от най-големите дарители на органи в една от големите европейски банки *Евротрансплант*.

Знаем, че опитваш да помагаш на много хора, които вървят сега по твоя път, как работят административните органи у нас?

За съжаление, преди два дни се сблъсках с поредния пациент, който търси спасение – то трябва да е в чужбина, защото българската държава не може да му помогне. И той е принуден да събира пари и да се превърне в здравен емигрант, за да спаси живота си.

Има ли програми, които помагат да се случват трансплантацията?

Според мен няма такива програми – всъщност опираме до бедния и обикновен българин, който, като прочете поредния призив за дарителска кампания, си казва: „Ще дам, ще даря, защото и на мен може да ми се случи утре и се надявам хората също да ми помогнат“.

Тоест гражданското общество помага най-много да се случат трансплантацията...

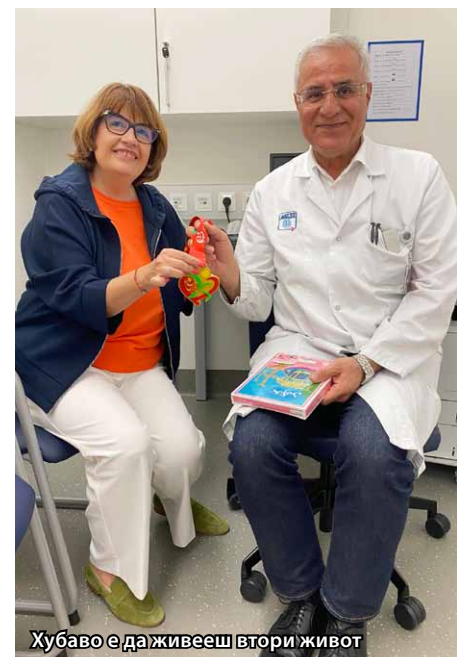
За съжаление, да... От 2019 г. българските пациенти, които се нуждаят от белодробна трансплантация, нямат шанс да бъдат спасявани, единствено могат да емигрират в Австрия, Испания, САЩ или Канада.

Ти намери новия си живот в Австрия. Това ли е страната с най-добри практики в областта на трансплантирането?

Виенската клиника по гръдна хирургия е с най-добра програма по белодробни трансплантации в Европа – около 120 трансплантации годишно. До 2019 г. огромен процент европейски пациенти се спасяваха там. В момента цифрите са същите, но спасените са само австрийци.

Годината е олимпийска, но малцина знаят, че хората с трансплантации имат свои първенства, а на всичко отгоре ти лично спечели и златен медал по бадминтон... Какво е усещането да си шампион?

Решението да участвам в Европейските игри за трансплантирани и диализирани през юли в Лисабон беше по-скоро на шега, но и един вид предизвикателство: да докажа на себе си, че мога и това в новия си живот. Прекрасно е да си шампион, но аз не го приемам в измерението

Хубаво е да живееш втори живот

На Европейските игри за трансплантирани

на това да събирам медали. За мен каузата на донорството се изразява в това да има повече спасени животи. Всъщност спортувайки и работейки, водейки един нормален живот, ти показваш на обществото, че живееш пълноценно, въпреки че си трансплантиран, защото има стигма, която трябва да бъде разрушена. Това, че живееш с присаден орган, не те прави по-малко можещ, дори напротив.

Съществува ли етична граница, отвъд която трансплантацията вече би станала неприемлива за теб?

Да, съществува – да не забравяме, че на територията на Европа се води гореща война. Говорейки с лекари, чувам, че в момента в Украйна има нерегламентиран пазар на органи, което лично мен много ме притеснява. Най-страшното е, че има замесени лекари в това да правят незаконни експлантации и трансплантации.

Чувстваш ли се всъщност помилвана от съдбата? И колко често си спомняш, че в теб живее и някой друг?

В първите дни след операцията, може би първите два месеца, всяка вечер имах специален ритуал – благодарях на новите си дробове, все едно имам дете, обяснявах им какво правя, опитвах се да им задавам въпроси дали се чувстват добре на местата, на които ги вода. Това чувство изчезна с годините. В мен вече живее нещо хомогенно, но никога не забравям, че семейство от Словения е казало „Да!“, за да имам дробове, с които да дишам. По-скоро го определям като изпитание, което ме напра-

Наталья Маева завежда сега редакция „Новости, образование, култура“ на програмата „Хр. Ботев“ на БНР

ви по-добра и всъщност ми показва, че животът на човек трябва да бъде по-смислен.

Сега, в ерата на изкуствения интелект, се говори за какви ли не постижения в бъдеще, включително за автономно отглеждани органи, които после да ни служат при нужда. Мислиш ли, че това е алтернатива на класическата трансплантация?

За изкуствени органи, за принтиране на органи се говори от 2013 г., лично аз живях с надеждата до 2016 г., преди да ме трансплантират, че ще доживея времето до 2020 г., когато една голяма американска компания беше заявила, че ще може да принтира бели дробове. За съжаление, това още не се е случило. Вече бяха направени някакви опити да се присаждат различни органи от прасета, но явно това не е работещото. Но защо не, науката се развива, медицината се развива – в бъдеще може да си принтираме органи от наши клетки. Аз съм човек, който е безкраен оптимист, и вярвам, че такива неща могат да бъдат реалност след 20 години.

Питаш ли се понякога какъв щеше да е животът ти без белодробната хипертония? Каква съдба си представяш?

Труден въпрос. Може би нямаше да живея в България и нямаше да правя това, което правя в момента – да се занимавам с радио.

Журналист по професия, погледът ти към случващото се покрай нас е неминуемо по-широк – кое

е онова, което ти е най-трудно да преглътнеш в България днес?

Много трудно преглъщам тъжните физиономии по софийските улици, онези злобни погледи, с които неминуемо днеска се срещаш. Липсва готовност да помогнеш на другия. Напоследък ми правят впечатление фалшивите хора. Заобиколихме се с много фалшиви герои.

В какви роли влизат те?

Срещаш ги навсякъде – в работата, всекидневието, пазарувайки... Ако направим паралел, тъй като често пътувам до Австрия, там се чувстваш спокоен, няма го това напрежение, което тук се усеща във въздуха. Може би защото самият българин е толкова напрегнат и несигурен за бъдещето си, че тази нервност витае навсякъде. Отделно самата политическа нестабилност в държавата...

А ти минаваш покрай тези фалшиви герои и продължаваш напред... С каква надежда и какви намерения за себе си?

Това е лоша черта в характера ми – аз съм търсач на истина. Невинаги това е доброто решение, но казвам истината и продължавам напред.

Благодарим от сърце за този разговор, а пожеланията ни са за много, много здраве!

Изпращам специални поздравии на българската общност в Чехия. Пазя много скъпи и красиви спомени от Прага!

Интервю на
Красимир Проданов

170 години от рождението на Константин Йозеф Иречек

Чешкият историк, славист и политик Константин Иречек е една от най-видните личности в историята на българо-чешките връзки през втората половина на XIX и началото на XX век. Той наследява интереса си към славяните от баща си Йозеф, чичо си Херменегилд и дядо си Павел Йозеф Шафаржик. Още на 17 г. Константин Иречек пише реферат за българските книги. Като студент в Прага се сближава с много българи, сред които Марин Дринов, Васил Стоянов, Иван Драсов, Симеон Христов, които му помагат в неговата научна дейност с ценна информация, отнасяща се до българската история и култура. Младият учен се интересува живо от проблемите на поробената ни Родина, научава български и, както сам пише, „вече съм половин българин“.

Иречек става известен преди всичко като автор на първия академичен труд по история на България и като учен, подпомогнал учебното дело в България и развитието на културните институции веднага след Освобождението. Неговата богата кореспонденция и българските му дневници дават ценна информация за живота и нравите на българския народ в края на XIX в. Прецизен наблюдател, Иречек

с психологична точност разкрива характерни черти на нашата народопсихология, описва видни политици и духовници.

Днес името на чешкия учен е известно повече в България, отколкото в Чехия.

Константин Иречек е роден във Виена през 1854 г. в семейството на литературния историк Йозеф Иречек и на Божена Шафаржикова, дъщеря на известния славист и писател Павел Йозеф Шафаржик. Негови братовчеди са братята Херменегилд (Херман) и Карел Шкорпил.

Константин Иречек завършва известната гимназия „Терезианум“ във Виена (1864 – 1872) и история в Карловия университет в Прага (1872 – 1875 г.), където специализира история на славяните. През 1872 г. излиза като приложение към „Периодическо списание“ неговият „Книгопис на новобългарската книжнина. 1806 – 1870“. Дисертацията на Иречек *Dějiny národa Bulharského* („Историята на българите“) е написана с подкрепата на редица българи, сред които Марин Дринов, Васил Стоянов, Григор Начович и др. След издаването на книгата Марин Дринов пише на Иречек: „Цял свят Ви хвали и чрез Вашата книга се запознава с един забравен народ, комуто съдбата, види се, готви добра бъднина“.

През 1915 г. Българската академия на науките изпраща благодарствено писмо до Константин Иречек, в което четем: „Вашият труд е тъй тясно свързан с Българското възраждане, той е допринесъл толкова много, за да се привлече чуждото внимание върху България и да се усили националното съзнание у самия български народ, че е станал с право истински исторически паметник за всеки българин“.

Младият учен се хабилитира със студията си „Военният път от Белград за Цариград и балканските проходи“ и в периода 1878 – 1879 г. е частен доцент в Карловия университет.

През 1879 г. Иречек е поканен от своя добър познат д-р Константин Стоилов да започне работа в Княжество България. По това време от

Източна Румелия идва предложение да заеме поста директор на пловдивската библиотека и музей. Но историкът приема поканата на българското правителство да стане главен секретар в Министерството на народното просвещение в София, защото смята, че политическата ситуация в Източна Румелия е много нестабилна. Той сключва договор за пет години, който му гарантира заплата от 10 000 лева годишно и двумесечен отпуск. Първоначално е главен секретар (1879 – 1881 г.), а по-късно и министър (1881 – 1882 г.) в Министерството на народното просвещение и председател на Учебния съвет при Министерството. През 1883 г. е назначен за директор на Народната библиотека и музей. От 1884 г. е редовен член на възобновеното Българско книжовно дружество (днес БАН), а от 1898 г. – негов почетен член. Преподава всеобща история в Първа мъжка гимназия в София (1882 – 1883 г.).

Иречек е автор и съавтор на редица закони, наредби и учебни програми за средните училища и гимназиите. Грижи се за подобряване на квалификацията и материалното положение на учителите. С негова помощ са открити първите педагогически училища в България и е възобновено

Българското книжовно дружество, както и неговият печатен орган „Периодическо списание“. Големи усилия полага също така за изграждането и за развитието на Държавната печатница.

По време на престоя си в България предприема няколко научни пътувания из страната, като събира богат исторически, археологически и етнографски материал. Част от пътеписите си издава в български, немски и чешки списания.

Константин Иречек е носител на първия златен медал „За наука и изкуство“, присъден му от княз Александър I през 1883 г. Преди да напусне България получава и орден III степен (август 1884).

Българското правителство предлага на Иречек продължение на договора за още пет години и то при много изгодни условия, но през септември 1884 г. Иречек се връща окончателно в Прага, тъй като получава професорско място в Чешкия университет. Там той е редовен професор по всеобща история, а през 1889 – 1890 г. е и декан на Философския факултет. Атмосферата в университета обаче не му харесва и той търси начини да напусне Прага. От 1893 г. до края на живота си е професор по славянска филология и история на славянските народи във Виенския университет. Редовен член е на Виенската академия и Пражкия университет, дописен член на академиите в Мюнхен, Белград, Будапеща,

Петербург, Загреб, почетен член на Българското книжовно дружество и на Археологическото дружество в София. Умира на 10 януари 1918 г. в родния си град.

Веднага след смъртта на професора за Виена заминава ковчезникът на БАН Стоян Аргиров, за да проучи възможността за закупуване на архива и библиотеката на Иречек. Водят се дълги преговори с вдовичката на историка. Накрая архивът на Иречек е откупен от БАН през 1920 г. и е изпратен в София през 1922 г. Съхранява се в Българската академия на науките. Библиотеката на историка обаче остава във виенския Институт за изследване на Изтока и Ориента.

След като се установява в Прага, професорът издава „Пътувания по

България“ (излязла на чешки през 1888 г. и на български в превод на Стоян Аргиров през 1899 г.) и „Княжество България“ (излязла на немски през 1891 г. и преведена на български от Екатерина Каравелова през 1899 г.).

Неговият „Български дневник“ е издаден в два тома след смъртта му в превод на Стоян Аргиров (1930 г. и 1932 г.). През 1953, 1959 и 1963 г. д-р Петър Миятев публикува три тома със заглавието „Из архива на Константин Иречек“. След България Иречковите научни интереси се насочват към Босна, Херцеговина, Албания, Сърбия, Хърватия и Черна гора. Пише също така „История на Сърбия“ на немски език, която не успява да завърши.

Мария Захариева

Иречек за българите и за България

„България е с население 2 милиона души, което е разделено на три групи: бивши министри, настоящи министри и бъдещи министри.“

„За мен най-лошото в България е чудесното наслаждение, което имат тук хората да се преследват един друг и да развалят един другиму работата.“

„Българите са много мили с чуждите и бързо ги приемат за свои. Бедата обаче е там, че те много лошо се отнасят към своите си.“

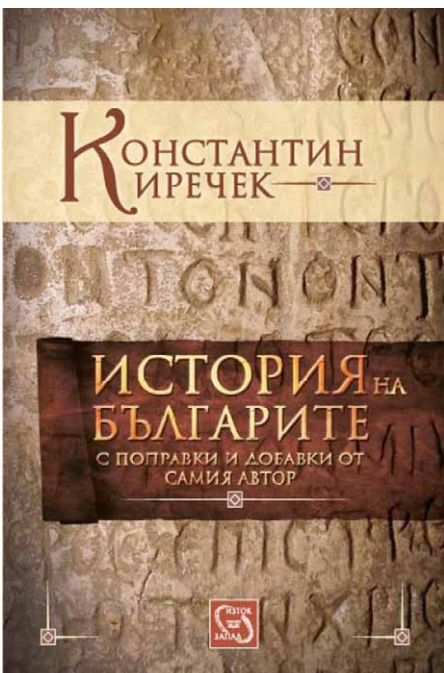
10 ноемврий, понеделник 1879 година.

Първи впечатления от София: криви улици с дървета, от двете страни отворени ориенталски дюкянчета, ужасен неравен тротоар и страшна кал. Голямо село. Най-после открий площад. Наляво – едноетажна къща с 16 прозореца на фасадата и стража при входа. Това трябва да е дворецът.

... Пред двореца – заградени зачешките на някаква си градина с кьошк за музикантите и кафене. Навсякъде се виждат само едноетажни къщи от кирпич и дърво, с много прозорци, отвън хубави, но като че от книга. По улиците – огромни голища – Българска Венеция. Влязох в една улица, в която наляво се издига голяма дървена сграда, каквито се строят у нас за изложба на добитък, цялата с малки знамена. Това ще да е навярно Народното събрание.

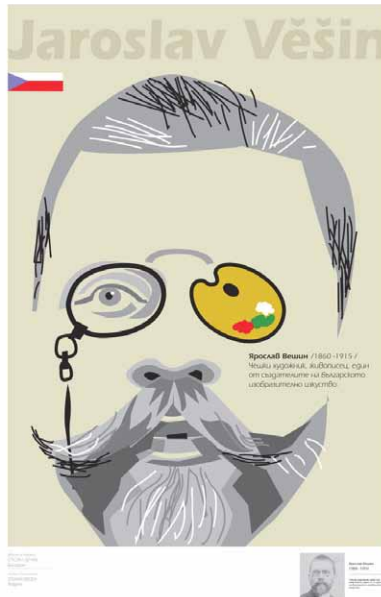
... Описаха ми какъв е парламентът. Преди една седмица, миналата неделя, след тронната реч, партиите веднага едва не се сбиха. Народното събрание – множество полуобразовани простаци или селяни; всеки говори колкото си иска – цели заседания минават в празни приказки. (Из дневника на Иречек)

Министерството на просвещението даже не си е взело труд да отговори на моето красноречиво писмо, с което му обявих, според условията на договора, че след шест месеца си отивам и да ми каже две-три думи за прощаване. Единствено пътешествията, преподаванията в гимназията и работите за Пер. спис. оставиха у мене едно приятно възпоминание: другояче петтях години в София бяха повече един вид заточение, пълно с недоизказани и ошетени планове и осладено с отказване от разни книжовни и научни проекти. Нравствеността и душевната нищета на полувизантийския характер, с които се срещам ката ден, и политическите вълнения, на които не може да се предвижда края и които се отличават с едно изобилие душевни нечистотии, вече ми дотегнаха; приятелството на много хора и самата добрина на населението не са в състояние да дават на човека нужния антидот срещу тях. (Писмо до Марин Дринов, 14.4.1884)

„Значимите български чехи“

Изложба по случай 75-годишнината от основаването на Българския културен институт в Прага и на Чешкия център в София

Тази година се навършват 75 години от създаването на Българския културен институт в Прага и на Чешкия център в София. Именно на този значим юбилей беше посветена изложбата „Значимите български чехи“, която беше открита в двете културни средища на 22 октомври. Участници в проекта са Посолството на Чешката република в София, Българското посолство в Прага, Държавният културен институт към Министерството на външните работи на Република България, Международното триенале на сценичния плакат, Съюзът на българските художници, Бохемия клуб, Чехословашкият клуб „Т. Г. Масарик“ в София и Центърът за върхови постижения „Наследство БГ“.

Изложбата е резултат от проведения в началото на 2024 г. конкурс за плакати, посветени на „българските чехи“, живели и творили в България. Представени бяха 24 плаката с образите на Ян Мърквичка, Ярослав Вешин, Константин Иречек, Братя Прошек, Антонин Новак, Владимир Сис, Людмила Проконова, Зденка Дойчева, Иван Цибулка, Анна Стаевска и др. Техни автори са художници, дизайнери, ученици и студенти от училища по изкуствата.

Сред специалните гости на събитието в Прага бяха българският посланик в Чехия Н. Пр. Данчо Мичев, победителят в конкурса Стоян Де-

чев, автор на плакатите за Ян (Иван) Вацлав Мърквичка и Ярослав Вешин, и българският режисьор Стефан Командарев. Изложбата беше открита от директора на БКИ – Прага Володя Гоцев. Той припомни, че създаването на двете културни институции през далечната 1949 г. е част от сключената чехословашко-българска културна спогодба през 1947 г. В Прага са открити Българският културен център и представителният магазин „Българска творба“ („Bulharská tvorba“), а в София на ул. „Раковски“ 100 – Чешкият културен център и магазинът за сувенири „Československá tvorba Orbis“ („Чехословашко творчество „Орбис“). Тяхната основна мисия – популяризиране на културата в съответната държава, продължава и до ден днешен, посочи В. Гоцев. През последните 20 години богатата културна дейност на БКИ – Прага се реализира под ръководството на няколко български директори – Яна Маркова, Николай Балчев, Боян Панчев, Галина Тодорова, продължи той. Продължаването и надграждането на тяхната дейност в качеството ми на директор на БКИ – Прага възприемам преди всичко като отговорност, изтъкна Володя Гоцев.

Израз на тясното сътрудничество между двата културни центъра е настоящата изложба, съвместен проект под надслов „Българските чехи през

погледа на портретистите“. Тя показва творбите на участниците в конкурса за плакат, отбеляза Володя Гоцев. Неговият победител Стоян Дечев сподели, че темата на конкурса е провокирала участието му в него. Следите, които българските чехи са оставили, и днес могат да се видят в България, посочи той. Ако влезете в Националната художествена академия, първият портрет, който ще видите, е този на един от нейните създатели, художника Ян Мърквичка. Когато отидете в Националната галерия в София, една от първите картини, които ще зърнете, е на Ярослав Вешин. Учебникът по българска археология започва с името на Карел Шкорпил. Срещу сградата на Националната телевизия в София ще видите фигурите на Братя Прошек. Ние, българите, не смятаме тези хора за чужденци. Те са наши и затова ги наричаме „българските чехи“, отбеляза С. Дечев.

Официалната част на вечерта завърши с установяване на онлайн връзка с Чешкия център в София. От екрана неговата директорка д-р Радка Рубилина изпрати сърдечни поздравии на своите български колеги в Прага и на присъстващите в залата. Вечерта продължи в неформални разговори на чаша българско вино.

д-р Красимира Мархولةва

Сърцето на Вацлав Хавел – остров на свободата в София

Идеята е реализирана

Площадът, наречен на президента дисидент, най-сетне заживя пълноценно

Територията, която заключват паркът на Военната академия, бул. „Евлоги и Христо Георгиеви“ от една страна, и улиците „Шипка“ и „Асен Златаров“ от срещуположната, се сдоби с името си преди четири години. Оттогава датират и опитите на него да се появи пластика, напомняща на чешките, с които се отбелязва делото на Хавел. Най-близкият пример е тази на пражкия площад „Вацлав Хавел“, който се намира на плацетата на Националния театър в чешката столица.

Трудната задача бе подета от Софийския дискуссионен форум, който стои и зад самото раждане на площада в София. А защо е трудна, ни разказва Петър Стойнов, който е сред съоснователите на организацията.

Борба, продължила седем години

Толкова време отнема да се появи името на Вацлав Хавел върху картата на София. Всъщност мястото идеално олицетворява и самото развитие на българската столица. В едно свое интервю Петър Стойнов отбелязва, че преди ремонта там е имало общо

около 25 вида плочки. Сега обаче минувачите се натъкват на слънчево кътче, в което могат да поседнат, да почетат или да поговорят с приятели. При това плановете на Софийския дискуссионен форум са смели – от организацията искат тук да се чува гласът на свободните хора, това да е място за култура без обременености и предразсъдъци. Място, където истината и свободата надделяват всеки ден, по думите на самия Хавел.

Но нека вече дадем думата на самия Петър Стойнов.

Сърцето на Вацлав Хавел допътува до София, ако перифразираме името на Вашата инициатива. Трудно ли беше?

Да, беше много, много трудно! В общество, в което 90 % от хората практикуват конформизъм, беше наистина много сложна задача за осъществяване. Имаше от всичко, имаше саботажи, имаше пречене от чиста проба егоцентризъм, имаше ги и обикновените спънки от страна на бюрокрацията. Стремещът на неколцина за практикуване на живот в истина сякаш успя в случая; трудно, но успя.

Какво печели София от това, че има площад и пластика, свързани с Вацлав Хавел?

О, София като цяло спечели много, но най-вече спечелиха честните хора, онези, които се стремят да живеят в истина, те имаха осезаема нужда от подобен остров на свободата.

Знаменитите думи на дисидента президент са, че „истината и любовта ще надделят...“, но сякаш днес всичко е наопаки. Дали са актуални според Вас?

Разбира се, че са актуални – те, наред с присъствието на скулптурата, и изобщо целият този символизъм, са нещо като антидот спрямо тоновете лъжи, които заливат България и човечеството изобщо.

Какво ще се случва покрай сърцето, имате ли планове?

Да, със сигурност още култура, още образование, още изкуство, което да се бори с невежеството и лъжата, и последиците от тези негативни явления.

Цялата Ваша инициатива е доказателство, че у нас все пак има гражданско общество. Какво ни липсва, та да е по-силно то?

Единство, съмишлие в истинския смисъл на думата и повече любов.

Накрая, бихте ли се захванали с подобна инициатива отново и в името на какво?

Вече знам как се прави, бих се захванал, разбира се, но с повече отдадени съмишленици. Това беше истинско изпитание, наистина не съм си представял, че ще срещнем толкова много съпротива и то заради егоцентризъм и може би страх от истината. Знаем ли, наистина...

Благодарим от сърце, че поддържате огънчето и в нашите сърца живо!

Пластиката „Сърцето пътува“ е създадена от чешкия скулптор Курт Гебауер

За поставянето ѝ в центъра на София помага със скромна финансова помощ и самата община. За поддръжката ще се грижи сдружение „Сърцето пътува“.

Оригинално „Сърце за Вацлав Хавел“, изработено от Курт Гебауер, е поставено в Прага през 2016 г. Поводът е 80-годишнината от рождението на президента, който за мнозина е и любим драматург.

Идеята за пластиката е на неговата вдовица Дагмар Хавлова, както и на директора на Националния театър Ян Буриан. Край основния елемент има още два – отново сърца, но от тел. Светещо през нощта, аленото сърце стана бързо място за поклонение – при отбелязване на годишнини или като демонстрация на гражданска съвест.

Красимир Проданов

Астрономическите часовници – чешкият блян по небето и космоса

И пражкият квартал „Точна“ сверява времето по градския часовник

Астрономическите часовници, или орлоите, както ще ги нарече всеки чех, са свързани от стотици години с историята на чешките земи. Те са на практика едно от най-старите запазени технически изобретения, като същевременно отразяват развитието на науката отпреди векове. Ненапрасно учените отбелязват, че това сравнително малко като размери съоръжение е било предшественик на сложните планетариуми, които ни дават възможност да изследваме в наше време тайните на Космоса. Затова и удивление буди как още преди столетия човек е моделирал астрономически часовници, така че познанието да стане достояние на всички.

Науката, разказана като приказка

Чешките орлои – думата всъщност е с латински произход (*horologium*) и означава **часовник**, започват да се появяват през 15. век. Първият е в Прага, като скоро след това е конструиран и астрономическият часовник в Оломоуц. По-малки устройства има и в други чешки градове, а интересното е, че традицията продължава дори днес. Модерният бърненски орлой традиционно отнася критики и има твърде любопитни и направо неприлични за списанието ни названия.

При това изработката и поддръжката му са наистина скъпи дори и за град като Бърно! Съществува от 2010 г., а местната община се опитва да си върне поне част от разходите чрез продажба на сувенири.

По-интересни са обаче творения, които спокойно може да наречем „самоделни“, макар да е ясно, че аматьор трудно може да изобрети такова сложно устройство като астрономически часовник.

Но наистина, шапки долу например пред часовника в *Крищофово Удоли*, който е поместен първоначално върху малък трафопост в селото. Самото населено място очарова с красотата си, то е разположено върху планински хребет, близо до Либерец. Омаягосващи са и козите пътеки, водещи през селото, и малката железопътна спирка, разположена буквално под надвисналите скали в неговия край. Но е истински изненадващо каква страст и любопитство буди часовникът, създаден от Мартин Халоупка. Той го сглобява в продължение на две години, между 2006 г. и 2008 г. Отнема още няколко лета, докато механизмът заработи така, че да показва фазите на Луната и актуалната зодия в момента.

Създателят на орлоя е професионален оператор

Мартин Халоупка работи дълги години за Чешката телевизия. Сръчността му и естетическият му вкус обаче се харесват в Крищофово Удоли, където има къща. След като я реконструирал сполучливо, започнал да прави и други „подобрения“ наоколо, та да се стигне до идеята да конструира истински астрономически часовник върху трафопост, който трябвало да бъде съборен.

Неговият орлой следва донякъде логиката на пражкия, като могат да се видят над двама фигури. Патрони на съоръжението се явяват света Варвара и свети Христофор (чешкото му наименование е *Крищоф*, откъдето идва и името на селото). Навремето Халоупка се обръща към резбаря Вацлав Плехати, който изработва

фигурите за орлоя. Часовникарската работилница „Будакови“ сглобява механизма. Имахме късмета да видим цялото това ренесансово с енергията си творение в автентичната му среда в Крищофово Удоли. Много скоро след това проблеми между наследниците на Халоупка и общината доведоха до това, че орлоят беше преместен в друго село в региона – Жибржидице. Сега той очаква посетителите си край дървената кула на доброволната пожарникарска дружинка.

Прага има... два орлоя

Астрономическият часовник на Староместкия площад привлича милиони от цял свят, но край този в Точна се изправихме съвсем сами в един дъждовен есенен ден. Далеч от туристическите маршрути, той предлага още един пример за „златните чешки ръце“, както звучи познатото клише.

Астрономическият часовник в Точна е създаден от часовникаря Иржи Хавличек – при това в собствения му двор. На едно от къшетата, близо до уютната семейна къща, Хавличек искал да изгради нещо като едновременските „божи муки“ – онези

Най-известният часовник в Чехия е на кулата на Староместкото кметство в Прага

крайпътни знаци на вярата, с които е изпъстрена Чехия. Неговите колеги обаче го придумали да встъпи в познатата територия, тази на часовникарството. И му пуснали мухата да създаде конкурент на славния орлой от центъра на Прага.

Устройството заработва преди пет години и веднага превръща крайния пражки квартал в място за любопитни разходки. Астрономическият часовник е поместен в мъничка барачка, подобна на онези, които продават в строителните хипермаркети. И на такова място обаче изглежда добре – пък и важното е, че работи безотказно.

Механизмът е така нагласен, че да показва датата, часа на изгрев и залез на слънцето, зодията, фазата на луната... В общи линии, парадоксалното е, че майстор Микулаш (или Николай) от Кадан има свой наследник шест столетия по-късно. Нали точно той пуска в движение астрономическият часовник в Старе Место (Стария град), който ще стане свидетел на много превратности през столетията.

Мъничкият орлой на Иржи Хавличек пък доведе дотам, че местната община започна да организира за първи път в историята си обиколки с екскурзовод, централна спирка по време на която е именно новото съоръжение.

Но може да го видите и сами – стига да живеете в Прага, градският

Часовникът на Мартин Халоупка

транспорт ще ви отведе на десетина минути пеш от новата забележителност, а после може да се изгубите и по близките хълмове за глътка свеж въздух, далеч от шумните туристически тълпи на Прага.

Оломоуц още отмерва времето... по социалистически

Тамошният астрономически часовник е изключително красив, пък и внушителен, защото заема едната страна на старото кметство от XV век. Самото устройство е конструирано буквално години след пражкия градски часовник. Легендата разказва, подобно на Прага, че майсторът саксонец Антонин Пол бил ослепен, та да не може да повтори делото си. По същия начин се говори за Ян Хануш, за който дълго се твърди, че е създател на пражкия часовник на Староместкия площад.

Но да се върнем в Оломоуц... Драматичната история на местния астрономически часовник си личи всъщност отдалече, защото самите изображения някак... не са си на мястото. Разглеждахме го и ние внимателно едно горещо лято, на всичко отгоре с наша позната от Китай – известна бохемистка. И пред фигурите на работници и пролетарии тя ни разказваше колко внимателно следи Партията в Китай всяко нейно задгранично пътуване. Поговорихме – и потънахме в най-близкия магазин, предлагащ всякакви разновидности на прословутото с вкуса и миризмата си местно сирене.

Часовникът всъщност изобразява в актуалния си вид пълна картина на социалистическия реализъм – даже може да се каже, че е едно от малкото платна, останали в съвременна Чехия от онази епоха. А е така пак заради исторически сътресения...

До Втората световна война оломоуцкият градски часовник притежавал готическа „дреха“ с изображения на светци, герба на Хабсбургите, та и портрет на самата императрица Мария Терезия. По време на драматичните събития от Втората световна война ценният паметник става жертва на артилерийските снаряди на Червената армия. Затова се взима решение да бъде възстановен в тон с новата епоха – годината е 1947. Така за осем години се ражда стъклена

Градският часовник в Оломоуц

мозайка, която има за цел да се превърне в апотеоз на социализма.

Разбира се, има и утеха – в историята на часовника четем, че автентичният му вид така или иначе е загубен за поколенията в края на по-миналия век. При реконструкция тогава е променен първоначалният вид на съоръжението. Премахнат е и циферблатът по хелиоцентричната система.

Камбанките на часовника също свидетелстват колко измамно е времето – преди те свирели църковни и религиозни мелодии, а при спомнатия ремонт от края на по-миналия век са настроени така, че да изпълняват имперския австрийски химн. През 1918 г. той е заменен с чехословашкия. След 1955 г. пък следва Интернационалът, а днес – както се уверихме, песента е от местната фолклорна съкровищница.

Макар че в Оломоуц има брожения за възстановяване на първоначалния вид на часовника, засега той събира ведно няколко епохи. Но пък и това се е превърнало в част от очарованието на града – след като там е измислено такова нещо като оломоуцкото сирене, чийто мирис се усеща през девет града в десетия, защо да няма часовник, на който светците са рамо до рамо с... пролетариата.

Красимир Проданов

Накратко

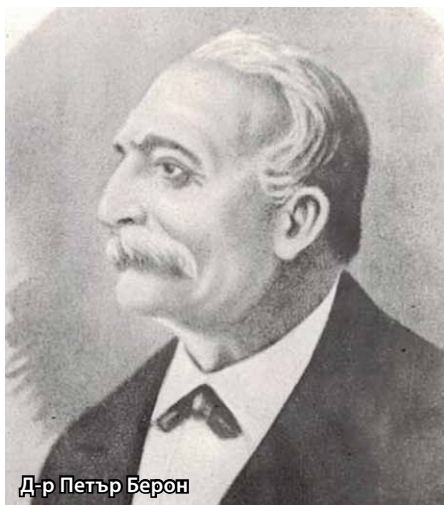
Населението на България е намаляло с около 2,5 милиона души от началото на 90-те години на миналия век. Това се дължи на спада в раждаемостта, на застаряването на населението, както и на значителната емиграция, най-вече в периода 2012 – 2019 г. Данните са от доклад на Съвета за икономически анализи към Министерския съвет, предаде NOVA. Отрицателният прираст на населението е от 1985 г. През 1989 г. населението на България е 9 млн., а 20 години по-късно намалява на 7,8 млн. През 2023 г. населението е само 6,4 млн.

Българската режисьорка Диана Добрева беше отличена с френския орден „Рицар на изкуствата и литературата“. Отличието ѝ е присъдено за приноса ѝ към театралното изкуство. Творческият път

Диана Добрева

на театралната режисьорка е свързан с Париж, където тя учи в Сорбоната. С ордена „Рицар на изкуствата и литературата“ на Министерството на културата на Франция се награждават творци за изключителни постижения в областта на изкуството или литературата и за приноса им във Франция и по света.

Д-р Петър Берон

На 4 ноември в Българската академия на науките беше проведена конференцията „Д-р Петър Берон: човекът вселена“, посветена на делото на възрожденския деец, енциклопедичен учен и спомоществател, творил в различни научни области и оставил значими трудове на няколко езика. Конференцията се проведе по случай 200 години от излизането на „Буквар с различни поучения...“

На 10 декември в седалището на ЮНЕСКО в Париж ще бъде открита изложба по повод 200 години от издаването на „Рибния буквар“.

Известният български писател Георги Господинов получи френския Орден за изкуство и литература. Носителят на международната награда „Букър“ стана „кавалер“ на отличието заради заслугите си към френската и световната литература.

„За мен Франция е направена от литература. Посетих я за първи път през 2000 г., но вече бях в нея през книгите, които съм чел. Много харесвам Аполинер, Жак Преввер, беше един от любимите на младостта

Георги Господинов с преводачката Мари Врина-Николов

ми автор. Така че използвам случая, получавайки този орден, да върна своята благодарност към Франция“, каза Господинов.

Досегашни носители на отличието са били директорът на Варненския театър Даниела Димова и режисьорите Галин Стоев и Камен Калев.

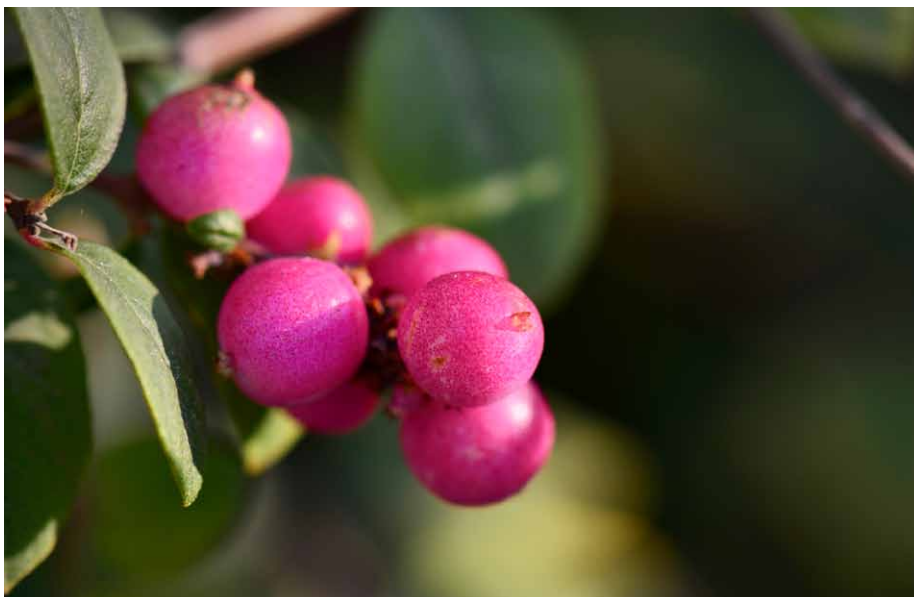
Изложбата „Древна Тракия и класическият свят: Съкровища от България, Румъния и Гърция“ беше открита през ноември в музея „Пол Гети“ в Лос Анджелис. В нея са представени експонати от 14 български

Изложба на тракийски съкровища от България в музея „Пол Гети“

музея, включително Панагюрското и Вълчитрънското съкровище, съдове от Рогоземското съкровище, маската на Севт 3 и др. На откриването присъстваха министърът на културата Найден Тодоров, генералният консул на България в Лос Анджелис Бойко Христов, директорът на Националния археологически институт с музей доц. д-р Христо Попов. Експозицията, която изследва културните отношения между траките и техните съседи в продължение на две хилядолетия (около 1700 г. пр. Хр. – 300 г. сл. Хр.), беше представена от директора на музея „Гети“ Тимъти Потс. Тя включва над 200 предмета, сред които изделия от злато, сребро и бронз, керамика, надписи, каменни релефи и други произведения на изкуството. България участва в изложбата с над 150 предмета, които представляват над 90% от всички експонати.

Слънчева храна

читаме умът ни да е вечно зает, мислите да пъплят като мравки из главата. Така всъщност защитаваме себе си от онези мигове на искреност, които съпровождат покоя.

Чрез мислите умът изгражда щит пред най-дълбоките ни потребности. Но в същото време мислите уморяват – все едно дишаме плитко и ни е трудно да си поемем истински дъх. Чувстваме се зле, но... продължаваме така.

Ако сме истински силни обаче, ще приемем предизвикателството и ще отхвърлим ума. Така изчезват и много от конфликтите, в които живеем. Перспективата е друга... А ние преоткриваме, че сме човечи.

Излишно е да воюваме със себе си

Случва се, когато сме неспокойни и чувстваме в себе си постоянно неудовлетворение. Търсим нещо... често дори ни е трудно да го определим.

Състоянията, в които сме недоволни от себе си, могат да прераснат и в тежка житейска криза. А е нужно да си дадем сметка за едно простичко обстоятелство... Може би просто е нужно да приемем всичко такова, каквото е.

Така ще изпитаме чувство на мир, на лекота... Изведнъж ще видим и правилната посока, в която да вървим. Ще оценим себе си. Такива, каквито сме.

Красимир Проданов

Мирът вътре в нас е най-ценен

Той помага да преодоляваме и най-големите препятствия. Превръща се в най-добрия ни приятел. Вдъхновява ни да живеем истински, със сърце.

Човек, който губи вътрешния си мир, е на кръстопът и в живота. Постоянно се колебае, без да знае накъде да продължи. Трудно общува и с хората.

Точно в такива моменти поглеждаме дълбоко в себе си. Може би е време да си подарим внимание, ласкавост... Да осъзнаем собствените си потребности. И така отново да се роди в сърцата ни мир.

Добротата е нашата пътека

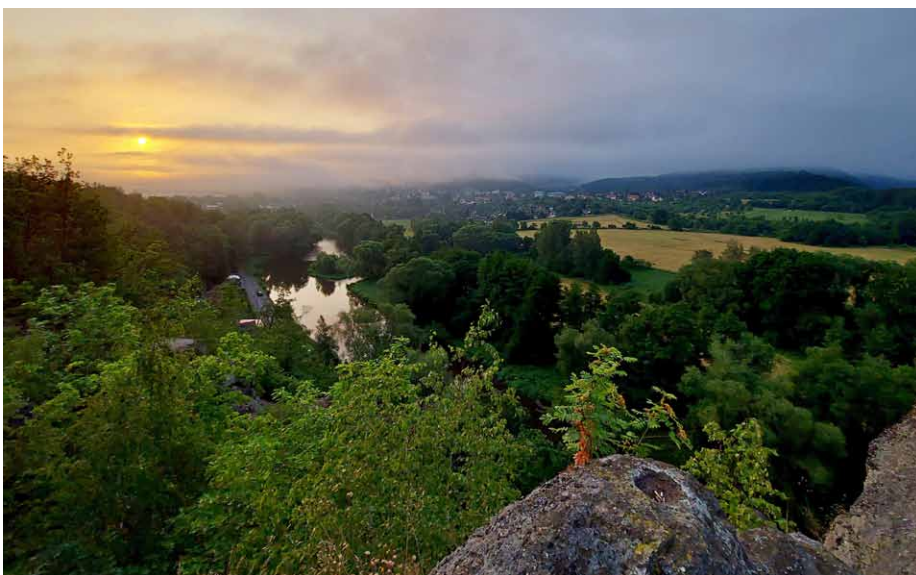
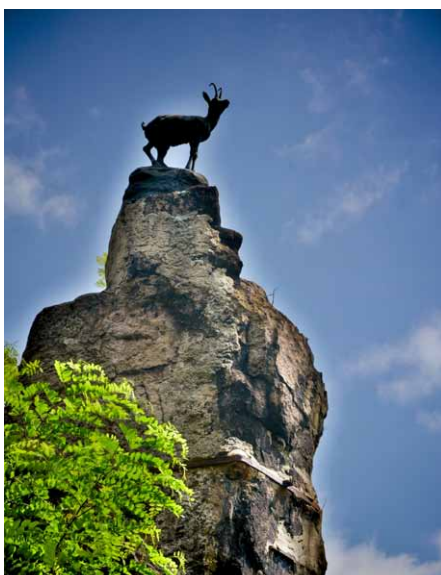
Хубаво е да си припомним, че онава в нас радва и хората наоколо. Колкото по-чисти мисли носим, толкова по-благо пространство създаваме. А собствената ни радост се промъква и в другите.

Сега това е особено важно – намаляващите дни и дългите нощи събуждат несигурност и страхове. Затова е чудесно да споделяме собствената си светлина с другите. Да им даряваме от този мир, който носим в себе си.

Блага дума или прегръдка – начините са много. Така и собствената ни вяра укрепва! Знаем, че добротата е нашата пътека.

Страхуваме се от покоя

Много пъти става така, че предпо-

Снимки: Деница Проданова

Spolek Vazraždane
za podpory Ministerstva kultury ČR a hl. m. Prahy pořádá

VÁNOČNÍ KONCERT

17.12.2024 v 19:00

Rudolfinum
Sukova síň
Alšovo nábřeží 12, Praha 1

PROGRAM:

Wolfgang Amadeus Mozart, Ferenc Liszt, Bedřich Smetana, Antonín Dvořák, François Borne,
Giuseppe Verdi, Amilcare Ponchielli, Johannes Brahms, Johan Halvorsen

ÚČINKUJÍ:

Michaela Zajmi – soprán, Anna Rheingans – flétna, Pavel Voráček – klavír, Pavol Praženica – klavír,
Michael Foršt – housle, Kristian Mráček – housle, Filip Zaykov – viola, Martin Houdek – violoncello

Vstupné dobrovolné

брой 5/2024 *България*

Издател:

Гражданско сдружение „Възраждане“,
„Воцелова“ 3, 120 00 Прага 2

Адрес на редакцията:
Vocelova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа
на Министерството на културата на Чешката
република

Регистрационен номер в Министерството на
културата на Чешката република: E 13282

ISSN 2336-8365

Главен редактор:

Мария Захариева

Редакционен екип:

д-р Красимира Мархолева, Красимир Прода-
нов, д-р Десислава Вилимовска

Коректор: д-р Десислава Вилимовска

Сътрудници:

Пламен Тотев, Даниела Горчева, д-р Димана
Иванова, Златна Костова, Здравка Славова,
Деница Проданова, Сирма Зидаро-Коунова,
Наталия Бояджиева, Васил Самоковлиев,
Асен Милчев, Георги Георгиев, Диляна
Анастасова, Раиса Андонова-Щурм

Дизайн: Владислав Цонев

Година 22, брой 5/2024

e-mail: balgari@atlas.cz
www.blgari.eu

Печат: TISKAP s.r.o.

Цена: 30 крони

Годишен абонамент: 240 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не
могат да бъдат размножавани, публикувани
и/или предавани по електронен, механичен,
фотокопирен или друг начин, както и въвеж-
дани в информационни системи, включително
компютърни, без изрично писмено съгласие
от издателя – Vazraždane

Позицията на редакцията може да не съвпа-
да с мнението на авторите на публикуваните
материали. Авторите отговарят за авторство-
то на своите текстове.

Balgari

Periodikum bulharské menšiny v České
republice
Časopis je vydáván s finanční podporou
Ministerstva kultury České republiky

Balgari 5/2024

Adresa redakce a tel. spojení:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2
221 419 838, 777 196 322
balgari@atlas.cz, www.blgari.eu

Ročník XXII

Periodicita: 6

Náklad: 500 výtisků

Místo vydávání: Praha

Číslo vydání: 5/2024

Evidenční číslo: MK ČR 13282

ISSN 2336-8365

Vydavatel: Vazraždane, Vocelova 3

120 00 Praha 2, IČO 26544229

Copyright: ©Vazraždane

Абонамент

**Интересува ли ви животът на
българите в Чехия, България
и в целия свят?**

Абонирайте се за списание „Бъл-
гари“, подкрепете своето българ-
ско списание! „Българи“ е едно от
най-представителните списания на
българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя
е само 240 Kč. Средствата можете
да изпратите на сметката на сдруже-
нието **2201279334/2010** или по по-
щата на адрес: Vazraždane, Vocelova 3,
120 00 Praha 2.

**Обадете ни се на GSM 777 196 322
или ни пишете на e-mail
balgari@atlas.cz**

За контакти:

Vazraždane

Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2

Тел.: +420 777 196 322

balgari@atlas.cz, www.blgari.eu

Facebook: Balgari Vazraždane

Дни на българската култура в Прага

21 ноември – 17 декември 2024 г.

Проект на сдружение „Възраждане“, който се осъществява ежегодно от 2004 г. с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република и на Общината на град Прага.

21 ноември, Дом на националните малцинства, 18:00

Представяне на книгата на историчката д-р Красимира Мархолева „Забравени и преоткрити. Неразказаните истории на българите в чешките земи през XIX и XX век“. Публикацията е издадена от сдружение „Възраждане“ в рамките на националната програма на Министерството на образованието и науката на Република България „Неразказаните истории на българите“.

1 декември, Дом на националните малцинства, 12:30

Откриване на изложбата „Моменти“ на Мария Анастасова в Дома на националните малцинства.

Творческа среща на доц. Мария Анастасова с учителите от Българското неделно училище „Възраждане“.

8 декември, Новото кметство на Прага 2, 19:00

Viva la musica bulgarica – концерт с творби на Панчо Владигеров, Любомир Пипков и Петър Христосков. Това е първият по рода си концерт в чешката столица в памет на тримата големи български композитори. Участват пианистките Павлина Гушева и Ели Калчева, цигуларят Михаел Форш и виолончелистът Момчил Пандев.

17 декември, Рудолфинум, Сукова зала, 19:00

Коледен концерт с участието на Михаела Займи (мецосопран), Ана Райнганс (флейта), Павел Ворачек (пиано), Михаел Форш (цигулка), Филип Зайков (виола), Мартин Хоудек (виолончело), Кристиан Мрачек (цигулка).

Spolek Vazraždane
v rámci Dnů bulharské kultury
pořádá literární setkání a křest knihy Krasimíry Marcholevy

Zapomenuté a znovu objevené:

NEVYPŘÁVĚNÉ PŘÍBĚHY BULHARŮ V ČESKÝCH ZEMÍCH V 19. A 20. STOLETÍ

21.11.2024 v 18:00
Vocelova 3, Praha 2
Dům národnostních menšin

MINISTERSTVO KULTURY

Spolek Vazraždane
pořádá v rámci Dnů bulharské kultury
výstavu
Marie Anastasovy

Okamžiky

vernisáž: 1.12.2024/ 12.30 h

1.12.–16.12. 2024
Dům národnostních menšin
Vocelova 3, Praha 2

MINISTERSTVO KULTURY

Spolek Vazraždane
v rámci Dnů bulharské kultury
pořádá koncert

VIVA LA MUSICA BULGARICA

PROGRAM:
Pančo Vladigerov, Ljubomir Pipkov, Petar Christoskov
ČINKUJÍ:
Pavlina Guševa – klavír, Eli Kalčeva – klavír, Michael Forš – housle, Momečil Pandev – violoncello

8. prosince 2024
v 19:00
Novoměstská radnice
Velký sál
Karlovo náměstí 1
Praha 2

Vstupné dobrovolné

MINISTERSTVO KULTURY

Семинар за български народни танци
с участието на танцовите състави „Пендари“ от Виена, „На Хорото“ от Грац,
„Пирин“ и „Китка“ от Бърно и оркестър „Тунджа“ от Ямбол
2.11.2024 г., културен дом „Рубин“, Бърно

